

**WYMAGANIA EDUKACYJNE Z BIOLOGII (w klasie 2A w roku szkolnym 2018/2019 obowiązują od działu programowego: Różnorodność wirusów, bakterii, protistów i grzybów) - NOWA ERA – ZAKRES ROZSZERZONY
CZĘŚĆ 1**

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań na poszczególne oceny			
			dopuszczający (K) konieczny	dostateczny (P) podstawowy	dobry (R) rozszerzający	bardzo dobry (D) dopełniający
Badania przyrodnicze	1	Metodyka badań biologicznych	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia metody poznawania świata ☐ wymienia etapy badań biologicznych 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega różnica między rozumowaniem dedukcyjnym a rozumowaniem indukcyjnym ☐ rozróżnia problem badawczy od hipotezy, próbę kontrolną od próby badawczej, zmienną niezależną od zmiennej zależnej 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia zasady prowadzenia i dokumentowania badań ☐ formułuje główne etapy badań do konkretnych obserwacji i doświadczeń biologicznych ☐ planuje przykładową obserwację biologiczną ☐ wykonuje dokumentację przykładowej obserwacji 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ analizuje kolejne etapy prowadzenia badań

	2	Obserwacje mikroskopowe jako źródło wiedzy biologicznej	☐ nazywa elementy układu optycznego i układu mechanicznego mikroskopu ☐ wymienia cechy obrazu oglądanego w mikroskopie optycznym	☐ definiuje pojęcie <i>zdolność rozdzielcza</i> ☐ wyjaśnia sposób działania mikroskopów optycznego i elektronowego	☐ porównuje działanie mikroskopu optycznego i mikroskopu elektronowego ☐ wymienia zalety i wady mikroskopów optycznych oraz elektronowych	☐ określa zasadę działania mikroskopu fluorescencyjnego ☐ wyjaśnia różnicę w sposobie działania mikroskopów elektronowych: transmisyjnego i skaningowego
Chemiczne podstawy życia	1	Składniki nieorganiczne organizmów	☐ klasyfikuje związki chemiczne na organiczne i nieorganiczne ☐ wymienia związki budujące organizm ☐ klasyfikuje pierwiastki na makroelementy i mikroelementy ☐ wymienia pierwiastki biogenne ☐ nazywa wiązania i oddziaływania chemiczne ☐ wymienia funkcje wody	☐ omawia znaczenie wybranych makro- i mikroelementów ☐ określa znaczenie i występowanie wybranych typów wiązań i oddziaływań chemicznych ☐ omawia budowę cząsteczki wody	☐ określa objawy niedoboru wybranych makro- i mikroelementów ☐ charakteryzuje budowę różnych typów wiązań chemicznych ☐ charakteryzuje właściwości fizykochemiczne wody ☐ uzasadnia znaczenie soli mineralnych dla organizmów	☐ rysuje modele różnych typów wiązań chemicznych ☐ wykazuje związek między budową cząsteczki wody i właściwościami a jej rolą w organizmie

			☐ wymienia funkcje soli mineralnych			
2	Budowa i znaczenie węglowodanów	☐ wymienia cechy i funkcje głównych grup węglowodanów ☐ klasyfikuje sacharydy i podaje przykłady ☐ wymienia właściwości mono-, oligo- i polisacharydów	☐ określa kryterium klasyfikacji sacharydów ☐ wyjaśnia, w jaki sposób powstaje wiązanie O-glikozydowe ☐ omawia występowanie i znaczenie wybranych mono-, oligo- i polisacharydów	☐ klasyfikuje monosacharydy ☐ charakteryzuje i porównuje budowę wybranych polisacharydów ☐ porównuje budowę chemiczną mono-, oligo- i polisacharydów ☐ planuje doświadczenie mające na celu wykrycie glukozy	☐ omawia powstawanie form pierścieniowych monosacharydów ☐ ilustruje powstawanie wiązania O-glikozydowego ☐ zapisuje wzory wybranych węglowodanów	
3	Lipidy – budowa i znaczenie	☐ wymienia funkcje lipidów ☐ klasyfikuje lipidy ze względu na budowę cząsteczki ☐ omawia znaczenie poszczególnych grup lipidów	☐ wyjaśnia, na czym polega różnica między tłuszczami nasyconymi a tłuszczami nienasyconymi	☐ wymienia kryteria klasyfikacji tłuszczowców ☐ charakteryzuje budowę lipidów prostych, złożonych i izoprenowych ☐ uzasadnia znaczenie cholesterolu	☐ porównuje poszczególne grupy lipidów ☐ omawia budowę fosfolipidów i ich rozmieszczenie w błonie biologicznej ☐ analizuje budowę triglicerydu	

					☐ planuje doświadczenie, którego celem jest wykrycie lipidów	
4	Białka – główny budulec organizmu	☐ nazywa grupy białek ze względu na pełnione funkcje, liczbę aminokwasów w łańcuchu strukturę oraz obecność elementów nieaminokwasowych ☐ wymienia przykładowe białka i ich funkcje ☐ omawia budowę białek ☐ rozpoznaje struktury przestrzenne białek ☐ wymienia właściwości białek	☐ podaje kryteria klasyfikacji białek ☐ wskazuje wiązanie peptydowe ☐ wyjaśnia, na czym polega i w jakich warunkach zachodzi koagulacja i denaturacja białek	☐ charakteryzuje grupy białek ze względu na pełnione funkcje, liczbę aminokwasów w łańcuchu i strukturę oraz obecność elementów nieaminokwasowych ☐ zapisuje wzór ogólny aminokwasów ☐ zapisuje reakcję powstawania dipeptydu ☐ charakteryzuje strukturę 1-, 2-, 3- i 4-rzędową białek	☐ analizuje budowę aminokwasów ☐ klasyfikuje aminokwasy ze względu na charakter podstawników ☐ porównuje białka fibrylarne i globularne ☐ porównuje proces koagulacji i denaturacji białek ☐ planuje doświadczenie mające na celu wykrycie wiązań peptydowych	
5	Budowa i rola kwasów nukleinowych	☐ charakteryzuje budowę pojedynczego nukleotydu DNA i	☐ wyjaśnia, na czym polega komplementarność	☐ charakteryzuje budowę chemiczną i przestrzenną	☐ rozróżnia zasady azotowe ☐ nazywa i wskazuje wiązania w cząsteczce DNA	

			<p>RNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia rolę DNA ☐ wymienia rodzaje RNA i określa ich rolę ☐ określa lokalizację DNA w komórkach eukariotycznych i prokariotycznych 	<p>ć zasad</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>podwójna helisa, replikacja</i> 	<p>cząsteczki DNA i RNA</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje budowę i rolę DNA z budową i rolą RNA ☐ rysuje schemat budowy nukleotydu ☐ oblicza procentową zawartość zasad azotowych w DNA 	
<p>Komórka – podstawowa jednostka życia</p>	1	Przestrzenna organizacja komórki	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>komórka, organizm jednokomórkowy, organizm wielokomórkowy</i> ☐ wymienia przykłady komórek prokariotycznych i eukariotycznych ☐ wskazuje i nazywa struktury komórki prokariotycznej i eukariotycznej ☐ rozróżnia komórki: zwierzęcą, roślinną, grzybową i 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia zależność między wymiarami komórki a jej powierzchnią i objętością ☐ rysuje wybraną komórkę eukariotyczną na podstawie obserwacji mikroskopowej 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ klasyfikuje komórki ze względu na występowanie jądra komórkowego ☐ charakteryzuje funkcje struktur komórki prokariotycznej ☐ porównuje komórkę prokariotyczną z komórką eukariotyczną ☐ wskazuje cechy wspólne i różnice między komórkami 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przykłady największych komórek roślinnych i zwierzęcych ☐ analizuje znaczenie wielkości i kształtu komórki w transporcie substancji do i z komórki ☐ wykonuje samodzielnie nietrwały preparat mikroskopowy

		prokariotyczną		eukariotycznymi	
2	Budowa, właściwości i funkcje błon biologicznych	☐ nazywa i wskazuje składniki błon biologicznych ☐ wymienia właściwości błon biologicznych ☐ wymienia funkcje błon biologicznych ☐ wymienia rodzaje transportu przez błony	☐ omawia model budowy błony biologicznej ☐ wyjaśnia różnicę między transportem biernym a transportem czynnym ☐ rozróżnia endocytozę i egzocytozę ☐ definiuje pojęcia: <i>osmoza</i> , <i>turgor</i> , <i>plazmoliza</i> , <i>deplazmoliza</i>	☐ charakteryzuje białka błon ☐ omawia budowę i właściwości lipidów występujących w błonach biologicznych ☐ charakteryzuje różne rodzaje transportu przez błony ☐ porównuje zjawiska osmozy i dyfuzji ☐ przedstawia skutki umieszczenia komórki roślinnej oraz komórki zwierzęcej w roztworach: hipotonicznym, izotonicznym i hipertonicznym	☐ analizuje rozmieszczenie białek i lipidów w błonach biologicznych ☐ wyjaśnia różnicę w sposobie działania białek kanałowych i nośnikowych ☐ planuje doświadczenie mające na celu udowodnienie selektywnej przepuszczalności błony ☐ planuje doświadczenie mające na celu obserwację plazmolizy i deplazmolizy w komórkach roślinnych
3	Jądro komórkowe	☐ wymienia funkcje jądra komórkowego ☐ definiuje pojęcia:	☐ identyfikuje elementy budowy jądra	☐ charakteryzuje elementy jądra komórkowego	☐ dowodzi, iż komórki eukariotyczne zawierają różną liczbę jąder

		<p><i>chromatyna, nukleosom, chromosom, kariotyp, chromosomy homologiczne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ identyfikuje chromosomy płci i autosomy ☐ wyjaśnia różnicę między komórką haploidalną a komórką diploidalną 	<p>komórkowego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ określa skład chemiczny chromatyny ☐ wyjaśnia znaczenie jąderka i otoczki jądrowej ☐ wymienia i identyfikuje kolejne etapy upakowania DNA w jądrze komórkowym ☐ rysuje chromosom metafazowy ☐ podaje przykłady komórek haploidalnych i komórek diploidalnych 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje budowę chromosomu metafazowego 	<p>komórkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia różnicę między heterochromatyną a euchromatyną ☐ uzasadnia znaczenie upakowania DNA w jądrze komórkowym
4	Składniki cytoplazmy	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia skład i znaczenie cytozolu ☐ wymienia elementy cytoszkieletu i ich funkcje 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia ruchy cytozolu ☐ określa rolę peroksysomów i glioksysomów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje elementy cytoszkieletu pod względem budowy, funkcji i 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozpoznaje elementy cytoszkieletu ☐ ilustruje plan budowy wici i rzęski ☐ dokonuje obserwacji

		☐ identyfikuje ruchy cytozolu ☐ charakteryzuje budowę i rolę siateczki śródplazmatycznej ☐ charakteryzuje budowę i rolę rybosomów, aparatu Golgiego i lizosomów	☐ wyjaśnia, na czym polega funkcjonalne powiązanie między rybosomami, siateczką śródplazmatyczną, aparatem Golgiego a błoną komórkową	rozmoszczenia ☐ porównuje siateczkę śródplazmatyczną szorstką z siateczką śródplazmatyczną gładką ☐ planuje doświadczenie mające na celu wykazanie znaczenia wysokiej temperatury w dezaktywacji katalazy w bulwie ziemniaka	ruchów cytozolu w komórkach moczarki kanadyjskiej
5	Składniki cytoplazmy otoczone dwiema błonami	☐ wymienia organelle komórki eukariotycznej otoczone dwiema błonami ☐ uzasadnia rolę mitochondriów jako centrów energetycznych ☐ wymienia funkcje plastydów	☐ charakteryzuje budowę mitochondriów ☐ klasyfikuje typy plastydów ☐ charakteryzuje budowę chloroplastu ☐ wymienia argumenty potwierdzające słuszność teorii	☐ wyjaśnia, od czego zależy liczba i rozmieszczenie mitochondriów w komórce ☐ porównuje typy plastydów ☐ wyjaśnia, dlaczego mitochondria i plastydy nazywa się organellami	☐ przedstawia sposoby powstawania plastydów i możliwości przekształcania różnych rodzajów plastydów ☐ rozpoznaje typy plastydów na podstawie obserwacji mikroskopowej

				endosymbiozy	półautonomicznymi	
6	Pozostałe składniki komórki. Połączenia między komórkami	☐ klasyfikuje składniki komórki na plazmatyczne i nieplazmatyczne ☐ wymienia komórki zawierające wakuolę ☐ wymienia funkcje wakuoli ☐ wymienia komórki zawierające ścianę komórkową ☐ wymienia funkcje ściany komórkowej	☐ nazywa substancje będące głównymi składnikami budulcowym ściany komórkowej ☐ wyjaśnia, na czym polegają wtórne zmiany o charakterze inkrustacji i adkrustacji ☐ nazywa rodzaje połączeń międzykomórkowych w komórkach roślinnych i zwierzęcych	☐ omawia budowę wakuoli ☐ wyjaśnia różnice między wodniczkami u protistów ☐ charakteryzuje budowę ściany komórkowej ☐ omawia umiejscowienie, budowę i funkcje połączeń między komórkami u roślin i zwierząt	☐ porównuje ścianę komórkową pierwotną ze ścianą komórkową wtórną u roślin ☐ porównuje procesy inkrustacji i adkrustacji ☐ wyjaśnia, w jaki sposób inkrustacja i adkrustacji zmieniają właściwości ściany komórkowej	
7	Podziały komórkowe	☐ wymienia rodzaje podziałów komórki ☐ rozpoznaje etapy mitozy i mejozy ☐ charakteryzuje przebieg poszczególnych	☐ definiuje pojęcia: <i>kariokineza</i> i <i>cytokineza</i> ☐ ilustruje poszczególne etapy mitozy	☐ analizuje schemat przedstawiający ilość DNA i chromosomów w poszczególnych etapach cyklu komórkowego	☐ wyjaśnia i porównuje przebieg cytokinezy w komórkach roślinnej i zwierzęcej ☐ charakteryzuje sposób formowania wrzeciona kariokinetycznego	

			<p>etapów mitozy i mejozy</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje przebieg oraz znaczenie mitozy i mejozy ☐ wyjaśnia znaczenie zjawiska <i>crossing-over</i> 	<p>i mejozy</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę interfazy w cyklu życiowym komórki ☐ określa skutki zaburzeń cyklu komórkowego ☐ wymienia czynniki wywołujące transformację nowotworową 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje poszczególne etapy interfazy ☐ określa znaczenie wrzeciona kariokinetycznego ☐ wyjaśnia, na czym polega programowana śmierć komórki ☐ wyjaśnia mechanizm transformacji nowotworowej 	<p>w komórce roślinnej i zwierzęcej</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia znaczenie amitozy i endomitozy
<p>Różnorodność wirusów, bakterii, protistów i grzybów</p>	1	<p>Klasyfikowanie organizmów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia zadania systematyki ☐ wymienia główne rangi taksonów ☐ wymienia kryteria klasyfikowania organizmów według metod opartych na podobieństwie i pokrewieństwie organizmów ☐ wymienia nazwy pięciu królestw świata organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>takson, narządy homologiczne, gatunek</i> ☐ ocenia znaczenie systematyki ☐ wyjaśnia, na czym polega nazewnictwo binominalne gatunków i podaje nazwisko jego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega hierarchiczny układ rang jednostek taksonomicznych ☐ określa stanowisko systematyczne wybranego gatunku rośliny i zwierzęcia ☐ wskazuje w nazwie gatunku nazwę rodzajową i epitet gatunkowy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje i ocenia sposoby klasyfikowania organizmów oparte na metodach fenetycznych i filogenetycznych ☐ oznacza gatunki, wykorzystując klucz w postaci graficznej lub numerycznej ☐ konstruuje klucz służący do oznaczania przykładowych gatunków organizmów ☐ ocenia stopień

		☐ wymienia charakterystyczne cechy organizmów należących do każdego z pięciu królestw	twórcy ☐ wyjaśnia zasady konstruowania klucza dwudzielnego do oznaczania gatunków	☐ wyjaśnia różnicę między naturalnym a sztucznym systemem klasyfikacji ☐ definiuje pojęcia: <i>takson monofiletyczny, parafiletyczny i polifiletyczny</i> ☐ porównuje królestwa świata żywego	pokrewieństwa organizmów na podstawie analizy drzewa rodowego organizmów
2	Wirusy – bezkomórkowe formy materii	☐ wymienia cechy wirusów ☐ wymienia sposoby rozprzestrzeniania się wirusowych chorób roślin, zwierząt i człowieka ☐ omawia znaczenie wirusów wymienia choroby wirusowe człowieka	☐ charakteryzuje budowę wirionu ☐ omawia przebieg cyklu lizogenicznego bakteriofaga i cyklu wirusa zwierzęcego ☐ wyjaśnia, jakie znaczenie w zwalczaniu wirusów mają szczepienia ochronne	☐ uzasadnia, że wirusy znajdują się na pograniczu materii nieożywionej i żywej ☐ wyjaśnia różnicę między cyklem litycznym a lizogenicznym ☐ klasyfikuje wirusy na podstawie rodzaju kwasu nukleinowego, morfologii, rodzaju	☐ charakteryzuje formy wirusów pod względem kształtu ☐ porównuje przebieg cyklu lizogenicznego bakteriofaga i cykl wirusa zwierzęcego ☐ omawia teorie pochodzenia wirusów ☐ wyjaśnia różnicę między wirusem a wiroidem ☐ określa znaczenie prionów

					<p>gospodarza i sposobu infekcji oraz podaje ich przykłady</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje wybrane choroby wirusowe człowieka 	
3	Bakterie – organizmy bezjądrowe	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje budowę komórki bakteryjnej ☐ wymienia czynności życiowe bakterii ☐ klasyfikuje bakterie w zależności od sposobu odżywiania i oddychania ☐ wymienia sposoby rozmnażania bezpłciowego bakterii ☐ podaje przykłady pozytywnego i negatywnego znaczenia bakterii ☐ wymienia choroby bakteryjne człowieka i drogi zakażenia 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia funkcje poszczególnych elementów komórki ☐ identyfikuje różne formy komórek bakterii i rodzaje ich skupisk ☐ określa wielkość komórek bakteryjnych ☐ określa znaczenie form przetrwalnikowych w cyklu życiowym bakterii ☐ wyjaśnia znaczenie procesów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega różnica w budowie komórki bakterii samo- i cudzożywnej ☐ charakteryzuje poszczególne grupy bakterii w zależności od sposobu odżywiania i oddychania oraz podaje ich przykłady ☐ omawia etapy koniugacji ☐ charakteryzuje grupy systematyczne bakterii ☐ omawia objawy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia różnice w budowie ściany komórkowej bakterii Gram-dodatnich i Gram-ujemnych ☐ wyjaśnia znaczenie heterocyst ☐ omawia rodzaje taksji 	

				<p> płciowych zachodzących u bakterii ☐ definiuje pojęcia: <i>anabioza, taksja, koniugacja</i></p>	<p>wybranych chorób bakteryjnych człowieka ☐ proponuje działania profilaktyczne</p>	
4	Protisty – proste organizmy eukariotyczne	☐ wymienia czynności życiowe protistów ☐ omawia budowę komórki protistów zwierzęcych ☐ omawia sposób odżywiania się protistów zwierzęcych ☐ charakteryzuje przebieg rozmnażania się bezpłciowego i płciowego protistów ☐ wymienia charakterystyczne cechy budowy protistów roślinopodobnych ☐ omawia sposób odżywiania się protistów roślinopodobnych	☐ rozróżnia rodzaje ruchów u protistów zwierzęcych ☐ wyjaśnia rolę wodniczek w odżywianiu i wydalaniu protistów ☐ wyróżnia główne rodzaje plech u protistów roślinopodobnych ☐ wymienia typy zapłodnienia występujące u protistów ☐ porównuje poszczególne typy protistów ☐ wymienia	☐ określa kryterium klasyfikacji protistów ☐ wymienia i charakteryzuje sposób funkcjonowania organelli ruchu u protistów ☐ wyjaśnia, na czym polega różnica między pinocytozą a fagocytozą ☐ omawia proces wydalania i osmoregulacji zachodzący u protistów zwierzęcych ☐ omawia kolejne	☐ wyjaśnia, dlaczego osmoregulacja i wydalanie mają szczególne znaczenie dla protistów słodkowodnych ☐ uzasadnia różnicę między cyklem rozwojowym z mejozą pregamiczną a cyklem rozwojowym z mejozą postgamiczną ☐ wymienia rodzaje materiałów zapasowych występujących u protistów roślinopodobnych ☐ wymienia barwinki fotosyntetyczne u protistów roślinopodobnych ☐ wymienia cechy budowy charakterystyczne dla poszczególnych typów protistów zwierzęcych,	

			☐ wymienia cechy charakterystyczne dla protistów grzybopodobnych ☐ podaje przykłady pozytywnego i negatywnego znaczenia protistów ☐ wymienia choroby wywoływane przez protisty i drogi ich zarażenia	przedstawiciele poszczególnych typów protistów ☐ podaje przykłady protistów, których organizm jest: pojedynczą komórką, kolonią, plechą	etapy przebiegu koniugacji u pantofelka ☐ omawia kolejne etapy cyklu rozwojowego zarodźca malarii ☐ charakteryzuje budowę form jednokomórkowych i wielokomórkowych protistów roślinopodobnych ☐ wymienia cechy charakterystyczne plech protistów roślinopodobnych ☐ porównuje typy zapłodnienia u protistów ☐ proponuje działania profilaktyczne w celu uniknięcia zarażenia się protistami chorobotwórczymi	roślinopodobnych i grzybopodobnych ☐ omawia choroby wywoływane przez protisty ☐ omawia przemianę pokoleń z dominującym sporofitem na przykładzie listownicy
--	--	--	---	---	--	---

	5	<p>Grzyby – cudzożywne beztkankowce. Porosty</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy charakterystyczne grzybów ☐ omawia budowę grzybów, używając pojęć: <i>grzybnia, strzępki, owocnik</i> ☐ charakteryzuje sposoby rozmnażania bezpłciowego i płciowego grzybów ☐ wymienia przedstawicieli poszczególnych typów grzybów ☐ omawia znaczenie grzybów i porostów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, dlaczego grzyby są plechowcami ☐ omawia sposoby oddychania grzybów ☐ rozróżnia poszczególne typy grzybów ☐ przedstawia budowę, środowisko i sposób życia porostów ☐ określa wpływ grzybów na zdrowie i życie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia rodzaje strzępek ☐ porównuje sposoby rozmnażania się grzybów ☐ omawia kolejne etapy cyklu rozwojowego sprężniowców, workowców i podstawczaków ☐ rozróżnia typy hymenoforów u podstawczaków ☐ porównuje cechy poszczególnych typów grzybów ☐ wymienia gatunki grzybów saprobiontycznych, pasożytniczych i symbiotycznych ☐ przedstawia zasady profilaktyki chorób człowieka wywoływanych przez grzyby 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa kryterium klasyfikacji grzybów ☐ porównuje typy mikoryz ☐ porównuje rodzaje zarodników ☐ wskazuje fazę dominującą w cyklu rozwojowym sprężniowców, workowców i podstawczaków ☐ określa rolę rozmnożek w rozmnażaniu porostów
--	---	--	---	---	---	---

					☐ charakteryzuje rodzaje plech porostów	
Różnorodność roślin	1	Rośliny pierwotnie wodne	☐ wymienia cechy właściwe wyłącznie roślinom ☐ wymienia cechy charakterystyczne dla roślin pierwotnie wodnych ☐ omawia znaczenie krasnorostów i zielenic	☐ wymienia formy organizacji roślin pierwotnie wodnych ☐ wymienia sposoby rozmnażania krasnorostów i zielenic	☐ charakteryzuje formy organizacji roślin pierwotnie wodnych ☐ omawia przemianę pokoleń na przykładzie ulwy sałatowej ☐ omawia kolejne etapy koniugacji u skrętnicy	☐ wyjaśnia trudności w klasyfikacji systematycznej krasnorostów i zielenic ☐ charakteryzuje krasnorosty i zielenice pod względem budowy i środowiska występowania
	2	Główne kierunki rozwoju roślin lądowych	☐ wymienia cechy środowiska wodnego ☐ wymienia przykłady adaptacji roślin do życia na lądzie ☐ rozróżnia grupy morfologiczno-rozwojowe roślin lądowych	☐ omawia jedną z hipotez o pochodzeniu roślin lądowych, wymieniając cechy świadczące o bliskim pokrewieństwie roślin i współczesnych zielenic ☐ definiuje pojęcie <i>telom</i>	☐ charakteryzuje ryniofity ☐ omawia główne założenia teorii telomowej	☐ porównuje warunki panujące w wodzie i na lądzie ☐ wykazuje znaczenie cech adaptacyjnych roślin do życia na lądzie

3	Tkanki roślinne	☐ określa rolę tkanek twórczych ☐ wymienia charakterystyczne cechy tkanek stałych ☐ omawia budowę epidermy określa funkcje tkanek okrywających ☐ omawia budowę i funkcję poszczególnych rodzajów miększu ☐ omawia budowę i funkcje tkanek wzmacniających ☐ omawia tkanki przewodzące, wskazując cechy budowy drewna i łyka, które umożliwiają tym tkankom przewodzenie substancji	☐ klasyfikuje i identyfikuje tkanki roślinne ☐ wymienia charakterystyczne cechy tkanek twórczych ☐ wymienia wytwory epidermy i omawia ich znaczenie	☐ wymienia merystemy pierwotne i wtórne oraz określa ich funkcje ☐ określa lokalizację merystemów w roślinie ☐ omawia efekt działania kambium i fellogenu ☐ wyjaśnia, na czym polega mechanizm zamykania i otwierania aparatów szparkowych ☐ wyjaśnia znaczenie kutykuli ☐ omawia znaczenie utworów wydzielniczych	☐ uzasadnia różnicę pomiędzy tkankami twórczymi a tkankami stałymi ☐ porównuje budowę epidermy i ryzodermy ☐ charakteryzuje sposób powstawania, budowę oraz znaczenie korkowicy ☐ wymienia przykłady wewnętrznych i powierzchniowych utworów wydzielniczych
4	Budowa i funkcje korzenia	☐ wymienia główne funkcje korzenia ☐ charakteryzuje budowę strefową korzenia	☐ porównuje budowę palowego i wiązkowego systemu korzeniowego	☐ przedstawia sposób powstawania wtórnych tkanek merystematycznych	☐ porównuje budowę pierwotną korzenia z budową wtórną

		☐ omawia budowę pierwotną i wtórną korzenia	oraz uzasadnia, że systemy te stanowią adaptację do warunków środowiska ☐ wymienia modyfikacje budowy korzeni	w korzeniu oraz charakteryzuje efekty ich działalności ☐ charakteryzuje modyfikacje budowy korzeni	
5	Budowa i funkcje łodygi	☐ wymienia funkcje łodygi ☐ omawia budowę pierwotną i wtórną łodygi	☐ wymienia modyfikacje budowy łodygi	☐ omawia etapy przyrostu na grubość łodygi ☐ przedstawia sposób powstawania wtórnych tkanek merystematycznych w łodydze oraz charakteryzuje efekty ich działalności ☐ charakteryzuje modyfikacje budowy łodygi	☐ porównuje budowę pierwotną łodygi z budową wtórną ☐ rozróżnia łodygi w zależności od stopnia trwałości
6	Budowa i funkcje liści	☐ wymienia funkcje liści ☐ omawia budowę anatomiczną liścia	☐ definiuje pojęcie <i>ulistnienie</i> ☐ wymienia rodzaje	☐ omawia budowę morfologiczną liścia ☐ określa rolę poszczególnych	☐ rozróżnia typy ulistnienia, nerwacji i rodzaje liści ☐ porównuje budowę anatomiczną liścia rośliny

				<ul style="list-style-type: none"> ulistnienia, unerwienia liści i rodzaje nerwacji ☐ podaje przykłady liści pojedynczych i złożonych ☐ wymienia modyfikacje budowy liści 	<ul style="list-style-type: none"> elementów budowy liścia ☐ porównuje miękisz palisadowy z miękiszem gąbczastym ☐ określa znaczenie modyfikacji liści 	<ul style="list-style-type: none"> iglastej i liścia rośliny dwuliściennej oraz uzasadnia przyczyny istniejących różnic
7	Mszaki – rośliny o dominującym gametoficie	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia środowiska, w których występują mszaki ☐ wymienia wspólne cechy mszaków ☐ omawia budowę gametofitu i sporofitu mszaków ☐ omawia znaczenie mszaków 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy plechowców i organowców ☐ omawia cykl rozwojowy mszaków ☐ rozróżnia mchy, wątrobowce i glewiki 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ podaje przykłady cech łączących mszaki z plechowcami i organowcami ☐ określa rolę poszczególnych elementów gametofitu i sporofitu mszaków ☐ określa znaczenie wody w cyklu rozwojowym mszaków ☐ wskazuje pokolenie diploidalne i haploidalne w cyklu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia, że u mszaków występuje heteromorficzna przemiana pokoleń ☐ wskazuje cechy charakterystyczne mchów, wątrobowców i glewików ☐ porównuje budowę gametofitu i sporofitu u mchów, wątrobowców i glewików ☐ wskazuje cechy charakterystyczne poszczególnych grup mchów ☐ omawia budowę liścia wątrobowców na przykładzie porostnicy 	

					rozwojowym ☐ określa miejsce zachodzenia i znaczenie mejozy w cyklu rozwojowym ☐ wymienia przedstawicieli mchów, wątrobowców i glewików	
8	Paprotniki – zarodnikowe rośliny naczyniowe	☐ wymienia cechy morfologiczno-rozwojowe paprotników ☐ omawia budowę gametofitu i sporofitu paprotników ☐ wskazuje cechy charakterystyczne paprociowych, widłakowych i skrzypowych ☐ omawia znaczenie paprotników	☐ wymienia cechy charakterystyczne w cyklu rozwojowym paprotników ☐ wymienia przedstawicieli paprociowych, widłakowych i skrzypowych	☐ omawia budowę morfologiczną i anatomiczną paprociowych ☐ wskazuje i nazywa elementy budowy sporofitu paprociowych, widłakowych i skrzypowych ☐ omawia cykl rozwojowy paprotników jednazarodnikowych na przykładzie narecznicy samczej ☐ omawia cykl rozwojowy	☐ wskazuje cechy paprociowych, które zdecydowały o opanowaniu środowiska lądowego i osiągnięciu większych rozmiarów niż mszaki ☐ porównuje budowę i znaczenie współczesnych oraz dawnych widłakowych i skrzypowych ☐ podaje przykłady żyjących w Polsce gatunków widłakowych, skrzypowych i paprociowych objętych ochroną prawną	

					<p>paprotników różnozarodnikowych na przykładzie widliczki ostrozębnej</p> <p>☐ charakteryzuje przedstawicieli paprociowych, widłakowych i skrzypowych</p>	
9	<p>Nagozalążkowe – rośliny kwiatowe z nieosłoniętym zalążkiem</p>	<p>☐ wymienia cechy charakterystyczne dla roślin nagozalążkowych</p> <p>☐ omawia budowę sporofitu roślin nagozalążkowych</p> <p>☐ omawia znaczenie roślin nagozalążkowych</p>	<p>☐ wymienia cechy nasiennych występujące u nagozalążkowych</p> <p>☐ wyjaśnia genezę nazwy <i>nagozalążkowe (nagonasienne)</i></p> <p>☐ wymienia i krótko charakteryzuje głównych przedstawicieli roślin szpilkowych w Polsce</p>	<p>☐ wyjaśnia znaczenie kwiatu, nasion, zalążka i łagiewki pyłkowej u nagozalążkowych</p> <p>☐ przedstawia budowę kwiatu rośliny nagozalążkowej i wskazuje elementy homologiczne do struktur poznanych u paprotników</p> <p>☐ przedstawia budowę i rozwój gametofitu męskiego i żeńskiego u roślin</p>	<p>☐ omawia budowę nasienia sosny zwyczajnej</p> <p>☐ wymienia wspólne cechy roślin nagozalążkowych wielkolistnych oraz ich przedstawicieli</p> <p>☐ wymienia wspólne cechy roślin nagozalążkowych drobnolistnych oraz ich przedstawicieli</p> <p>☐ wymienia gatunki roślin nagozalążkowych objętych w Polsce ścisłą ochroną gatunkową</p>	

					<p>nagozalążkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ przedstawia przebieg cyklu rozwojowego u roślin nagozalążkowych na przykładzie sosny zwyczajnej 	
10	Okrytozalążkowe – rośliny wytwarzające owoce	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy roślin okrytozalążkowych odróżniające je od nagozalążkowych ☐ charakteryzuje sporofit roślin okrytozalążkowych ☐ przedstawia budowę obupłciowego kwiatu rośliny okrytozalążkowej ☐ ocenia możliwości adaptacyjne roślin okrytozalążkowych ☐ omawia znaczenie roślin okrytozalążkowych 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia genezę nazwy <i>rośliny okrytozalążkowe (okrytonasienne)</i> ☐ wymienia rodzaje kwiatów ☐ omawia przebieg cyklu rozwojowego u roślin okrytozalążkowych ☐ ocenia znaczenie wykształcenia się nasion dla opanowania środowiska lądowego przez 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia funkcje elementów kwiatu obupłciowego u rośliny okrytozalążkowej ☐ omawia budowę i rozwój gametofitu męskiego i żeńskiego u rośliny okrytozalążkowej ☐ wyjaśnia związek między zapyleniem a zapłodnieniem ☐ wyjaśnia na przykładach związek między budową kwiatu u rośliny okrytozalążkowej a sposobem jego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia rodzaje kwiatów ☐ definiuje pojęcia: <i>pręcikowie, słupkowie, kwiatostan</i> ☐ schematycznie przedstawia różne rodzaje kwiatostanów ☐ uzasadnia, dlaczego rośliny unikają samozapylenia ☐ podaje kryterium podziału nasion na bielmowe, bezbielmowe i obielmowe oraz wskazuje między nimi podobieństwa i różnice ☐ definiuje pojęcie <i>partenokarpia</i> ☐ porównuje sposoby powstawania różnych 	

				<p>rośliny</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia sposób rozprzestrzeniania się nasion i owoców 	<p>zapyłania</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje mechanizmy zapobiegające samozapyleniu ☐ omawia przebieg i efekty podwójnego zapłodnienia ☐ omawia budowę nasienia ☐ wymienia przykłady owoców pojedynczych (suchych i mięsistych), zbiorowych i owocostanów ☐ porównuje cechy budowy morfologicznej i anatomicznej u roślin jednoliściennych i dwuliściennych 	<p>owoców</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje wybrane rodziny dwuliściennych i jednoliściennych ☐ wymienia przykłady roślin jednoliściennych i dwuliściennych
Funkcjonowanie roślin	1	Transport wody, soli mineralnych i substancji	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia funkcje wody w życiu roślin ☐ omawia bilans 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia bierny i czynny mechanizm 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa skutki niedoboru wody w roślinie 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia sposób pobierania soli mineralnych przez rośliny

	odżywczych	wodny w organizmie rośliny	<p>pobierania wody, posługując się pojęciami: <i>transpiracja, parcie korzeniowe, gutacja, wiosenny płacz roślin</i></p> <p>☐ charakteryzuje etapy transportu wody i soli mineralnych w roślinie</p> <p>☐ charakteryzuje rodzaje transpiracji</p>	<p>☐ definiuje pojęcia: <i>potencjał wody, ciśnienie hydrostatyczne, ciśnienie osmotyczne</i></p> <p>☐ omawia mechanizm zamykania i otwierania się aparatów szparkowych</p> <p>☐ wyjaśnia, w jaki sposób odbywa się transport asymilatów w roślinie</p>	<p>☐ przedstawia sposób określenia potencjału wody w roślinie</p> <p>☐ wyjaśnia rolę sił kohezji i adhezji w przewodzeniu wody</p> <p>☐ omawia czynniki wpływające na intensywność transpiracji</p> <p>☐ planuje doświadczenie mające na celu zbadanie wpływu natężenia światła na intensywność transpiracji</p>
2	Wzrost i rozwój roślin okrytonasiennych	<p>☐ definiuje pojęcia: <i>wzrost rośliny i rozwój rośliny</i></p> <p>☐ omawia etapy ontogenezy rośliny</p>	<p>☐ charakteryzuje sposoby wegetatywnego rozmnażania się roślin</p> <p>☐ wskazuje, które etapy cyklu życiowego rośliny składają się na stadium wegetatywne, a</p>	<p>☐ charakteryzuje procesy wzrostu i rozwoju embrionalnego okrytonasiennej rośliny dwuliściennej od momentu zapłodnienia do powstania nasienia</p> <p>☐ wymienia</p>	<p>☐ planuje doświadczenie, którego celem jest zbadanie biegunowości pędów rośliny</p> <p>☐ porównuje kiełkowanie nadziemne (epigeiczne) i podziemne (hipogeiczne)</p> <p>☐ definiuje pojęcia: <i>rośliny monokarpiczne i rośliny polikarpiczne</i></p> <p>☐ wymienia przykłady roślin monokarpicznych i</p>

				<p>które na generatywne</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia kiełkowanie nasion, uwzględniając charakterystyczne dla tego procesu zmiany fizjologiczne i morfologiczne 	<p>warunki względnego i bezwzględnego spoczynku nasion</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje procesy, które zachodzą w okresie wzrostu wegetatywnego siewki ☐ omawia wpływ temperatury i długości dnia i nocy na zakwitanie roślin ☐ definiuje pojęcia: <i>wernalizacja</i> i <i>fotoperiodyzm</i> ☐ charakteryzuje rośliny krótkiego dnia (RKD), rośliny długiego dnia (RDD) i rośliny neutralne (RN) 	<p>polikarpicznych</p>
3	Regulatory wzrostu i rozwoju roślin	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia charakterystyczne cechy fitohormonów ☐ wymienia pięć 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcie <i>fitohormony</i> ☐ podaje 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje miejsce syntetyzowania auksyn oraz wpływ 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ analizuje wykres przedstawiający wpływ stężenia auksyn na wzrost korzeni i łodygi 	

		<p>głównych grup fitohormonów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia najważniejsze funkcje auksyn, giberelin, cytokinin, inhibitorów wzrostu i etylenu 	<p>przykłady wykorzystania fitohormonów rolnictwie i ogrodnictwie</p>	<p>auksyn na procesy wzrostu i rozwoju roślin</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje wpływ giberelin i cytokinin na procesy wzrostu i rozwoju roślin ☐ wyjaśnia wpływ inhibitorów wzrostu na kiełkowanie nasion i reakcje obronne roślin ☐ wyjaśnia wpływ etylenu na dojrzewanie owoców i zrzucanie liści 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje wpływ auksyn i giberelin na rośliny ☐ porównuje wpływ stężenia auksyn i cytokinin na wzrost i rozwój tkanek roślinnych ☐ określa rolę fitohormonów mających znaczenie w uruchamianiu reakcji obronnych roślin poddanych działaniu czynników stresowych
4	<p>Reakcje roślin na bodźce</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyróżnia typy ruchów roślin oraz podaje ich przykłady ☐ wyjaśnia różnicę między tropizmami a nastiami 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia mechanizm powstawania ruchów wzrostowych i turgorowych 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyróżnia rodzaje tropizmów i nastii w zależności od rodzaju bodźca zewnętrznego ☐ omawia rodzaje tropizmów ☐ wyjaśnia przyczynę odmiennej reakcji 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia różnicę między tropizmem dodatnim a tropizmem ujemnym ☐ wyjaśnia znaczenie auksyn w reakcjach ruchowych roślin ☐ planuje doświadczenie, którego celem jest zbadanie geotropizmu korzenia i pędu ☐ uzasadnia, że nastie mogą

					korzenia i łodygi na działanie siły grawitacyjnej ☐ omawia przykłady nastii	mieć charakter ruchów turgorowych i wzrostowych
Różnorodność bezkręgowców	1	Kryteria klasyfikacji zwierząt	☐ klasyfikuje i podaje przykłady zwierząt na podstawie następujących kryteriów: wykształcenie tkanek, rodzaj symetrii, liczba listków zarodkowych, występowanie lub brak wtórnej jamy ciała, przekształcenie się prągnięty, sposób bruzdkowania i powstawanie mezodermy	☐ wymienia etapy rozwoju zarodkowego u zwierząt ☐ definiuje pojęcia: <i>zwierzęta dwuwarstwowe</i> i <i>zwierzęta trójwarstwowe</i> , <i>zwierzęta pierwouste</i> i <i>zwierzęta wtórouste</i>	☐ uzasadnia związek między symetrią ciała a budową zwierzęcia i trybem życia ☐ charakteryzuje przebieg i efekty bruzdkowania ☐ wyjaśnia, w jaki sposób powstaje otwór gębowy, odbytowy i mezoderma u zwierząt pierwoustych i wtóroustych	☐ charakteryzuje zwierzęta acelomatyczne, pseudocelomatyczne i celomatyczne ☐ klasyfikuje zwierzęta celomatyczne ze względu na rodzaj segmentacji i obecność lub brak struny grzbietowej
	2	Gąbki – zwierzęta beztkankowe	☐ omawia środowisko i tryb życia gąbek ☐ charakteryzuje podstawowe czynności życiowe gąbek omawia znaczenie gąbek	☐ omawia bezpłciowy i płciowy sposób rozmnażania się gąbek ☐ przedstawia ogólny plan	☐ wyjaśnia, na czym polegają totipotencjalne właściwości komórek i określa ich znaczenie w życiu gąbek	☐ porównuje typy budowy ciała gąbek ☐ określa rolę komórek kołnierzykowatych ☐ omawia budowę ściany ciała gąbek ☐ charakteryzuje

				budowy gąbki	☐ wymienia gromady zaliczane do typu gąbek wraz z przykładami ich przedstawicieli	poszczególne gromady gąbek
3	Tkanki zwierzęce – budowa i funkcja	☐ klasyfikuje tkanki zwierzęce ☐ omawia budowę i rolę tkanki nabłonkowej ☐ omawia budowę i funkcje tkanki łącznej ☐ omawia budowę tkanki chrzęstnej i kostnej ☐ charakteryzuje budowę i funkcje osocza oraz elementów morfotycznych krwi ☐ omawia ogólne cechy budowy tkanki mięśniowej ☐ omawia budowę i rolę elementów tkanki nerwowej nazywa poziomy organizacji budowy ciała zwierząt	☐ rozpoznaje poszczególne rodzaje tkanek zwierzęcych ☐ dzieli tkanki nabłonkowe na podstawie liczby warstw komórek, kształtu komórek i pełnionych funkcji ☐ wymienia funkcje gruczołów ☐ wyjaśnia kryteria podziału tkanki łącznej ☐ wymienia przykłady tkanek łącznych właściwych, podporowych i płynnych ☐ definiuje pojęcia: <i>narząd</i> ,	☐ rysuje tkanki zwierzęce ☐ charakteryzuje nabłonki pod względem budowy, roli i miejsca występowania ☐ charakteryzuje pod względem budowy, roli i występowania tkanki łączne właściwe ☐ porównuje rodzaje tkanek chrzęstnych i kostnych pod względem budowy i miejsca występowania ☐ porównuje pod względem budowy i sposobu	☐ określa pochodzenie poszczególnych rodzajów tkanek ☐ klasyfikuje gruczoły ☐ wymienia cechy charakterystyczne i funkcje limfy i hemolimfy ☐ omawia sposób przekazywania impulsu nerwowego ☐ wymienia funkcje komórek glejowych	

		☐ wymienia układy narządów budujących ciała zwierząt	<i>układ narządów</i>	funkcjonowania tkankę mięśniową gładką, poprzecznie prążkowaną serca oraz poprzecznie prążkowaną szkieletową	
4	Parzydełkowce – tkankowe zwierzęta dwuwarstwowe	☐ charakteryzuje środowisko i tryb życia parzydełkowców ☐ charakteryzuje ogólną budowę ciała parzydełkowców ☐ omawia sposób odżywiania się parzydełkowców ☐ omawia znaczenie parzydełkowców	☐ nazywa typ układu nerwowego parzydełkowców i omawia jego budowę ☐ omawia sposób wykonywania ruchów i przemieszczania się parzydełkowców ☐ charakteryzuje sposoby rozmnażania się parzydełkowców	☐ porównuje budowę polipa z budową meduzy ☐ wymienia funkcje i miejsca występowania poszczególnych rodzajów komórek ciała parzydełkowców ☐ charakteryzuje budowę ściany ciała parzydełkowca ☐ omawia przemianę pokoleń u parzydełkowców na przykładzie chełbi modrej ☐ wymienia przykładowych przedstawicieli	☐ wskazuje podobieństwa i różnice między wewnętrzną a zewnętrzną ścianą ciała u parzydełkowca ☐ omawia budowę i znaczenie parzydełek ☐ definiuje pojęcie <i>ciałka brzeżne (ropalia)</i> ☐ charakteryzuje gromady parzydełkowców ☐ wyjaśnia rolę koralowców w tworzeniu raf koralowych

					gromad	
5	Płazińce – zwierzęta spłaszczone grzbieto-brzusznie	☐ wymienia wspólne cechy wszystkich przedstawicieli płazińców ☐ omawia budowę wewnętrzną płazińców ☐ omawia sposoby odżywiania się płazińców ☐ wyjaśnia, w jaki sposób u płazińców zachodzi wymiana gazowa i transport substancji ☐ wymienia przykłady adaptacji płazińców do pasożytniczego trybu życia ☐ omawia znaczenie płazińców	☐ definiuje pojęcia: <i>żywiciel pośredni, żywiciel ostateczny, obojnak, zapłodnienie krzyżowe</i> ☐ wymienia gatunki pasożytnicze płazińców, które mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia lub życia człowieka ☐ proponuje działania profilaktyczne mające na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa zarażenia człowieka płazińcami pasożytniczymi	☐ omawia budowę worka powłokowo-mięśniowego ☐ omawia budowę morfologiczną płazińców ☐ omawia budowę układu pokarmowego płazińców ☐ nazywa typ układu nerwowego płazińców i omawia jego budowę ☐ omawia budowę i funkcje układu wydalniczego płazińców ☐ omawia budowę układu rozrodczego płazińców ☐ charakteryzuje cykl rozwojowy tasiemca nieuzbrojonego, bruzdogłowca szerokiego i	☐ definiuje pojęcia: <i>rabdity, statocysty</i> ☐ wymienia gromady płazińców ☐ charakteryzuje gromady płazińców	

					motylicy wątrobowej	
6	Nicienie – zwierzęta o obłym, nieczłonowanym ciele	☐ omawia ogólny plan budowy ciała nicieni ☐ charakteryzuje tryb życia nicieni ☐ wymienia cechy charakterystyczne budowy nicieni ☐ charakteryzuje podstawowe czynności życiowe nicieni ☐ omawia znaczenie nicieni	☐ proponuje działania profilaktyczne mające na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa zarażenia człowieka nicieniami pasożytniczymi	☐ omawia pokrycie ciała u nicieni ☐ omawia budowę układu pokarmowego i sposób trawienia nicieni ☐ wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi wymiana gazowa i transport substancji u nicieni ☐ omawia budowę układu wydalniczego i nerwowego nicieni ☐ omawia sposób rozmnażania się i rozwoju nicieni ☐ charakteryzuje cykl rozwojowy glisty ludzkiej i włośnia krętego	☐ definiuje pojęcie: <i>linienie, oskórek</i> ☐ wymienia i charakteryzuje nicienie pasożytnicze roślin, zwierząt i człowieka oraz nicienie niepasożytnicze ☐ wskazuje przystosowania nicieni do pasożytnictwa	
7	Pierścienice – bezkręgowce o	☐ charakteryzuje tryb życia pierścienic	☐ omawia budowę układu	☐ wyjaśnia różnicę między metamerią	☐ omawia budowę morfologiczną odcinka	

	wyraźnej metamerii	☐ wymienia cechy budowy anatomicznej wspólne dla wszystkich pierścienic ☐ przedstawia ogólną budowę ciała pierścienic ☐ omawia wewnętrzną budowę ciała pierścienic na przykładzie dżdżownicy ☐ wymienia cechy budowy pijawek o znaczeniu adaptacyjnym do pasożytniczego trybu życia ☐ omawia znaczenie pierścienic	<p>pokarmowego pierścienic</p> ☐ wyjaśnia, w jaki sposób u pierścienic zachodzi wymian gazowa ☐ omawia budowę układu krwionośnego i nerwowego u pierścienic ☐ charakteryzuje budowę i funkcje układu wydalniczego pierścienic ☐ omawia sposób rozmnażania się pierścienic	<p>homonomiczną a heteronomiczną</p> ☐ wymienia funkcje parapodiów ☐ omawia pokrycie ciała u pierścienic ☐ wskazuje podobieństwa i różnice w rozmnażaniu się wieloszczetów, skąposzczetów i pijawek ☐ wyjaśnia znaczenie siodełka u skąposzczetów i pijawek ☐ wymienia przedstawicieli wieloszczetów, skąposzczetów i pijawek	<p>głowego ciała nereidy</p> ☐ omawia budowę morfologiczną parapodium nereidy ☐ wymienia barwniki oddechowe pierścienic i barwy, jakie nadają krwi ☐ wyjaśnia rolę komórek chloragogenowych ☐ charakteryzuje gromady należące do pierścienic
8	Stawonogi – zwierzęta o członowanych odnóżach	☐ wymienia i charakteryzuje środowiska, w których żyją stawonogi ☐ wymienia wspólne	☐ wymienia typy aparatów gębowych owadów i podaje przykłady	☐ porównuje budowę morfologiczną i anatomiczną skorupiaków,	☐ definiuje pojęcia: <i>miksocel</i> , <i>hemolimfa</i> ☐ omawia różnorodność budowy skrzydeł owadów ☐ uzasadnia, że stawonogi

			<p>cechy budowy morfologicznej i anatomicznej stawonogów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje narządy wymiany gazowej stawonogów ☐ wymienia typy gruczołów wydalniczych ☐ omawia przebieg rozwoju złożonego z przeobrażeniem niepełnym i pełnym ☐ omawia znaczenie stawonogów 	<p>owadów, u których one występują</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia typy odnóży owadów i podaje przykłady owadów, u których one występują ☐ definiuje pojęcia: <i>przeobrażenie zupełne, przeobrażenie niepełne, imago, poczwarka</i> 	<p>pajęczaków i owadów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę układu pokarmowego stawonogów ☐ porównuje budowę narządów oddechowych stawonogów żyjących w wodzie i na lądzie ☐ omawia sposób działania otwartego układu krwionośnego ☐ porównuje stawonogi wodne i lądowe pod względem budowy narządów wydalniczych oraz usuwanych produktów przemiany materii ☐ przedstawia budowę łańcuszkowego 	<p>przystosowały się do pobierania różnorodnego pokarmu</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę ostii w sercu ☐ omawia budowę oka złożonego ☐ wyjaśnia rolę narządów tympanalnych ☐ wyjaśnia rolę pokładelka ☐ porównuje skorupiaki, szczękoczułkowce i tchawkowce ☐ wymienia przystosowania stawonogów do życia w różnorodnych typach środowisk
--	--	--	--	--	---	---

					<p>układu nerwowego typowego dla większości stawonogów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega partenogeneza ☐ charakteryzuje skorupiaki, szczękoczułkowce oraz tchawkowe i podaje ich przedstawicieli 	
9	<p>Mięczaki – zwierzęta o miękkim niesegmentowanym ciele</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje środowisko życia mięczaków ☐ przedstawia ogólną budowę ciała mięczaków na przykładzie ślimaka ☐ wymienia cechy budowy charakterystyczne dla wszystkich przedstawicieli mięczaków ☐ omawia znaczenie mięczaków 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę układu pokarmowego mięczaków i sposoby pobierania przez nie pokarmu ☐ charakteryzuje budowę i sposób funkcjonowania narządów oddechowych u mięczaków zasiedlających środowiska wodne 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia budowę i funkcje muszli u mięczaków ☐ wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi przepływ krwi w układzie krwionośnym mięczaków ☐ omawia budowę układu krwionośnego głowonogów ☐ omawia budowę układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje budowę zewnętrzną i budowę muszli u poszczególnych gromad mięczaków ☐ charakteryzuje gromady mięczaków oraz wskazuje charakterystyczne cechy budowy morfologicznej umożliwiające ich identyfikację ☐ wymienia przykłady gatunków należących do poszczególnych gromad 	

				<p>i lądowe</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje rozmnażanie się mięczaków 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia wydalanie i osmoregulację u mięczaków ☐ uzasadnia twierdzenie, że głowonogi są mięczakami o najwyższym stopniu złożoności budowy 	
10	Szkarłupnie – bezkręgowce zwierzęta wtórouste	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje środowisko i tryb życia szkarłupni ☐ omawia znaczenie szkarłupni w przyrodzie i życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia funkcje układu wodnego (ambulakralnego) ☐ przedstawia ogólną budowę ciała szkarłupni ☐ omawia czynności życiowe szkarłupni 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę wewnętrzną szkarłupni na przykładzie rozgwiazdy ☐ omawia sposób odżywiania się i budowę układu pokarmowego szkarłupni ☐ wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi wymiana gazowa, transport substancji oraz wydalanie i osmoregulacja u szkarłupni 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje budowę układu nerwowego szkarłupni ☐ omawia sposób rozmnażania się szkarłupni ☐ wymienia gromady szkarłupni i przykładowych przedstawicieli ☐ porównuje budowę morfologiczną liliowców, rozgwiazd, wężowideł, jeżowców i strzykw 	

					☐ omawia budowę układu wodnego (ambulakralnego) ☐ uzasadnia, iż szkarłupnie są nietypowymi bezkręgowcami	
Różnorodność strunowców	1	Charakterystyka strunowców. Strunowce niższe	☐ wymienia pięć najważniejszych cech strunowców ☐ wymienia podtypy strunowców ☐ przedstawia drzewo rodowe strunowców ☐ porównuje plan budowy bezkręgowców i strunowców	☐ charakteryzuje środowisko i tryb życia przedstawicieli strunowców niższych na przykładzie lancetnika ☐ wskazuje w budowie lancetnika charakterystyczne cechy strunowców	☐ omawia zewnętrzną i wewnętrzną budowę ciała oraz funkcje życiowe beczaszekowców na przykładzie lancetnika ☐ omawia zewnętrzną i wewnętrzną budowę ciała oraz funkcje życiowe osłonicy na przykładzie zachwy	☐ analizuje drzewo rodowe strunowców ☐ definiuje pojęcie <i>strunowce niższe</i>
	2	Cechy charakterystyczne kręgowców	☐ wymienia wspólne cechy wszystkich kręgowców ☐ charakteryzuje pokrycie ciała	☐ wymienia grupy biologiczne kręgowców ☐ wymienia cechy charakterystyczne	☐ porównuje budowę przednercza, pranercza i zanercza ☐ porównuje	☐ omawia etapy ewolucji łuków skrzelowych u kręgowców ☐ wymienia cechy krągloustych świadczące o

		<p>kręgowców, uwzględniając budowę oraz funkcje, jakie pełni naskórek i skóra właściwa</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ przedstawia plan budowy szkieletu osiowego i szkieletu kończyn u kręgowców ☐ wymienia odcinki układu pokarmowego kręgowców ☐ charakteryzuje rodzaje narządów wymiany gazowej u kręgowców ☐ omawia budowę ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego kręgowców ☐ wyjaśnia znaczenie narządów zmysłów kręgowców ☐ charakteryzuje budowę układu wydalniczego, krwionośnego i 	dla wszystkich kręgloustych	<p>sposoby rozmnażania się i rozwoju kręglowców</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę wewnętrzną i charakteryzuje podstawowe czynności życiowe kręgloustych na przykładzie minoga 	tym, że są najprymitywniejszymi kręglowcami
--	--	--	-----------------------------	--	---

			rozdrczego kręgowców			
3	Ryby – żuchwowce pierwotnie wodne	☐ wymienia cechy charakterystyczne dla ryb ☐ omawia ogólną budowę ciała ryby ☐ charakteryzuje pokrycie ciała ryb, wskazując te cechy, które stanowią przystosowanie do życia w wodzie ☐ przedstawia budowę układu krwionośnego ryb ☐ charakteryzuje sposób rozmnażania się ryb ☐ wymienia przystosowania ryb do życia w środowisku wodnym ☐ omawia znaczenie ryb	☐ wymienia płetwy parzyste i nieparzyste oraz ich funkcje ☐ wyjaśnia mechanizm wymiany gazowej u ryb ☐ definiuje pojęcia: <i>tarło, ikra</i> ☐ podaje przykłady potwierdzające, że pokrój ciała ryby odbiegający od typowego dla nich wzorca wynika z adaptacji do życia w różnych warunkach środowiska wodnego	☐ omawia budowę układu szkieletowego ryb ☐ omawia elementy budowy układu pokarmowego ryb ☐ wyjaśnia znaczenie i działanie pęcherza pławnego ☐ omawia budowę skrzeli ryby ☐ omawia budowę układu nerwowego ryb ☐ charakteryzuje narządy zmysłów u ryb ☐ wyjaśnia znaczenie linii nabocznej ☐ wyjaśnia, na jakiej zasadzie u ryb chrzęstnoszkieletowych, ryb	☐ charakteryzuje rodzaje łusek ☐ definiuje pojęcie <i>serce żylne</i> ☐ przedstawia budowę mózgowia u ryby ☐ przedstawia budowę kostnoszkieletowej ☐ charakteryzuje podgromady ryb ☐ wymienia przedstawicieli poszczególnych podgromad ☐ wskazuje zagrożenia ze strony działalności człowieka dla bioróżnorodności ryb ☐ proponuje działania mające na celu ochronę zróżnicowania gatunkowego ryb	

					<p>kostnoszkieletowych słonowodnych i kostnoszkieletowych słodkowodnych</p> <p>odbywa się wydalanie i osmoregulacja</p> <p>☐ omawia przystosowania ryb w budowie do życia w wodzie</p>	
4	Płazy – kręgowce dwuśrodowiskowe	<p>☐ charakteryzuje środowisko życia płazów</p> <p>☐ przedstawia budowę i funkcje skóry płazów</p> <p>☐ omawia budowę układu krwionośnego płazów</p> <p>☐ charakteryzuje rozmnażanie się płazów</p> <p>☐ wymienia przystosowania płazów do życia w środowisku wodno-lądowym</p> <p>☐ omawia znaczenie</p>	<p>☐ charakteryzuje funkcjonowanie narządów wymiany gazowej u dorosłych płazów i ich larw</p> <p>☐ charakteryzuje rozwój płazów bezogonowych na przykładzie żaby</p> <p>☐ definiuje pojęcia: <i>skrzek</i>, <i>kijanka</i></p>	<p>☐ omawia cechy budowy i funkcje szkieletu płazów na przykładzie szkieletu żaby</p> <p>☐ charakteryzuje budowę układu pokarmowego i sposób odżywiania się płazów</p> <p>☐ omawia budowę układu oddechowego płazów</p> <p>☐ charakteryzuje budowę układu</p>	<p>☐ wyjaśnia mechanizm wentylacji płuc u żaby</p> <p>☐ wyjaśnia związek między pojawieniem się narządu wymiany gazowej w postaci płuc a modyfikacją budowy układu krwionośnego u płazów</p> <p>☐ analizuje modyfikacje budowy i czynności wybranych narządów zmysłów u płazów związane z ich funkcjonowaniem w warunkach środowiska lądowego</p> <p>☐ porównuje rozwój płazów</p>	

			płazów		<p>nerwowego płazów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia znaczenie poszczególnych narządów zmysłów ☐ omawia proces wydalania u płazów ☐ wymienia charakterystyczne cechy budowy i trybu życia kijanek ☐ wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności płazów ☐ proponuje działania mające na celu ochronę płazów 	<p>bezogonowych, ogoniastych i beznogich</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia znaczenie budowy poszczególnych narządów i układów narządów w przystosowaniu do życia w środowisku wodno-ładowym ☐ charakteryzuje rzędy płazów ☐ wymienia przedstawicieli poszczególnych rzędów płazów
5	Gady – pierwsze owodniowce	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje środowisko życia gadów ☐ charakteryzuje sposób odżywiania się gadów ☐ przedstawia budowę układu krwionośnego gadów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy pokrycia ciała gadów, które stanowią adaptacje do życia w środowisku ladowym ☐ przedstawia cechy budowy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wskazuje kryterium, na podstawie którego została utworzona systematyka gadów ☐ wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności gadów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę częściowej przegrody występującej w komorze serca u większości gadów ☐ omawia proces wentylacji płuc u gadów ☐ porównuje proces wydalania u gadów żyjących na lądzie i w wodzie 	

		☐ omawia sposób rozmnażania się i rozwoju gadów ☐ wymienia przystosowania w budowie gadów będące adaptacją do życia na lądzie ☐ omawia znaczenie gadów	oraz funkcje szkieletu gadów na przykładzie jaszczurki ☐ charakteryzuje budowę i czynności mózgowia i narządów zmysłów gadów ☐ omawia budowę układu wydalniczego gadów	☐ proponuje działania mające na celu ochronę gadów	☐ uzasadnia, że sposób rozmnażania i rozwoju gadów stanowi adaptację do życia na lądzie ☐ wymienia funkcje poszczególnych błon płodowych u gadów ☐ uzasadnia znaczenie budowy poszczególnych narządów i układów narządów w przystosowaniu do życia gadów na lądzie ☐ charakteryzuje podgromady gadów ☐ wymienia przykładowych przedstawicieli podgromad
6	Ptaki – latające zwierzęta pokryte piórami	☐ charakteryzuje środowisko życia ptaków ☐ omawia ogólną budowę ciała ptaków ☐ charakteryzuje pokrycie ciała ptaków ☐ charakteryzuje budowę układu pokarmowego i sposoby odżywiania się ptaków	☐ omawia budowę pióra konturowego ☐ charakteryzuje narządy zmysłów ptaków ☐ omawia budowę jaja ptaków i podaje funkcje elementów budowy	☐ omawia budowę szkieletu ptaka na przykładzie gęsi ☐ przedstawia budowę skrzydła ptaka ☐ wyjaśnia mechanizm podwójnego oddychania występujący u ptaków	☐ wyjaśnia rolę gruczołu kuprowego ☐ wymienia typy piór ptaków oraz ich funkcje ☐ wyjaśnia, na czym polega pierzenie się ptaków ☐ omawia rozmieszczenie i funkcje worków powietrznych u ptaków ☐ wyjaśnia znaczenie układów oddechowego i krwionośnego w utrzymaniu

		☐ omawia budowę układów: krwionośnego, oddechowego i rozrodczego ptaków ☐ charakteryzuje rozmnażanie się ptaków ☐ wymienia cechy budowy morfologicznej, anatomicznej i cechy fizjologiczne będące przystosowaniami ptaków do lotu ☐ omawia znaczenie ptaków	☐ porównuje gniazdowniki z zagniazdownikami	☐ omawia schemat budowy mózgowia ptaków ☐ charakteryzuje budowę i funkcjonowanie układu wydalniczego ptaków ☐ analizuje cechy budowy morfologicznej, anatomicznej i cechy fizjologiczne będące adaptacją ptaków do lotu ☐ wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności ptaków ☐ proponuje działania mające na celu ochronę ptaków	stałocieplności u ptaków ☐ omawia zjawisko wędrówek ptaków ☐ charakteryzuje podgromady i nadrzędy ptaków ☐ wymienia przykładowe gatunki wybranych grup systematycznych
7	Ssaki – kręgowce wszechstronne i ekspansywne	☐ charakteryzuje środowisko życia ssaków ☐ wymienia cechy	☐ wymienia rodzaje i funkcje wytworów naskórka ssaków	☐ omawia budowę szkieletu ssaków ☐ omawia schemat budowy mózgowia	☐ wyjaśnia, na czym polega specjalizacja uzębienia ssaków ☐ porównuje budowę

		<p>charakterystyczne dla ssaków</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje pokrycie ciała ssaków ☐ omawia budowę układu pokarmowego ssaków i rolę poszczególnych narządów ☐ charakteryzuje budowę układu oddechowego ssaków i rolę poszczególnych narządów ☐ przedstawia budowę układu krwionośnego ssaków i sposób przepływu krwi ☐ omawia budowę układu wydalniczego oraz sposób wydalania i osmoregulacji u ssaków ☐ omawia sposób rozrodu ssaków ☐ omawia znaczenie ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje mechanizmy służące utrzymaniu stałej temperatury ciała u ssaków ☐ wyjaśnia znaczenie łożyska i pępowiny 	<p>ssaków</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje narządy zmysłów ssaków ☐ porównuje sposoby rozmnażania się stekowców, torbaczy i łożyskowców ☐ wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności ssaków ☐ proponuje działania mające na celu ochronę ssaków 	<p>przewodu pokarmowego ssaków mięsożernych i roślinożernych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega echolokacja ☐ charakteryzuje poszczególne podgromady ssaków ☐ wymienia przedstawicieli poszczególnych podgromad ssaków 	
Funkcje	1	Ochrona ciała	☐ definiuje pojęcie	☐ wyjaśnia	☐ wskazuje różnice	☐ uzasadnia związek

nowanie zwierząt	zwierząt. Symetria ciała	<p><i>powłoka ciała</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia funkcje powłoki ciała u zwierząt ☐ charakteryzuje budowę powłoki ciała u bezkręgowców ☐ charakteryzuje budowę powłoki ciała strunowców ☐ wyjaśnia, dlaczego zwierzęta osiadłe lub mało ruchliwe mają promienistą symetrią ciała ☐ wymienia korzyści posiadania dwubocznej symetrii ciała 	<p>znaczenie nabłonka syncytialnego u płazińców pasożytniczych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia znaczenie szkieletu zewnętrznego u stawonogów ☐ wyjaśnia znaczenie muszli u mięczaków ☐ omawia budowę skóry kręgowców 	<p>w budowie powłoki ciała u bezkręgowców</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wskazuje różnice w budowie powłoki ciała u kręgowców ☐ wymienia wytwory naskórka i skóry właściwej u kręgowców ☐ uzasadnia związek między symetrią ciała zwierząt a ich trybem życia ☐ wymienia płaszczyzny przekroju ciała zwierząt o dwubocznej symetrii ciała 	<p>między funkcją powłoki ciała a środowiskiem życia zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ analizuje związek budowy powłoki ciała zwierząt z pełnioną funkcją
	2	Ruch zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia różnicę między ruchem rzęskowym a ruchem mięśniowym ☐ wymienia zwierzęta poruszające się ruchem rzęskowym i 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia zasadę skurczu mięśnia ☐ wyjaśnia znaczenie mięśni poprzecznie-prążkowanych ☐ określa 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje ruch bez przemieszczania się z ruchem lokomotorycznym ☐ omawia budowę układu wodnego (ambulakralnego)

		<p>mięśniowym</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przykłady ruchu bez przemieszczania się i ruchu lokomotorycznego u wybranych zwierząt ☐ wymienia narządy lokomotoryczne u wybranych grup zwierząt ☐ wymienia rodzaje ruchu u wybranych grup zwierząt w środowisku wodnym i lądowym 	<p>znaczenie szkieletu zewnętrznego i wewnętrznego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia przystosowania anatomiczne, morfologiczne i fizjologiczne zwierząt do życia w środowisku wodnym i lądowym 	<p>szkarłupni</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje szkielet zewnętrzny ze szkieletem wewnętrznym ☐ uzasadnia związek między sposobem poruszania się zwierząt a środowiskiem życia ☐ wyjaśnia różnicę między lotem biernym a lotem czynnym 	<p>aktywnych i miozynowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcie <i>szkielet hydrauliczny</i> ☐ omawia etapy ruchu lokomotorycznego na przykładzie dżdżownicy ☐ porównuje warunki życia w wodzie, powietrzu i na lądzie
3	Odżywianie się zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>organizmy cudzożywne (heterotroficzne)</i>, <i>trawienie</i> ☐ wyjaśnia, na czym polega trawienie wewnątrzkomórkowe i zewnątrzkomórkowe ☐ omawia plan budowy układu pokarmowego heterotrofów 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ klasyfikuje zwierzęta ze względu na wielkość pobieranego pokarmu, zróżnicowanie pokarmu, rodzaj pożywienia i sposób jego zdobywania oraz podaje przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia różnice między trawieniem wewnątrzkomórkowym a trawieniem zewnątrzkomórkowym ☐ uzasadnia związek między budową układu pokarmowego a trybem życia zwierzęcia i 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę żołądka przeżuwaczy ☐ uzasadnia różnice w budowie przewodu pokarmowego roślinożercy i drapieżnika ☐ omawia modyfikacje układu pokarmowego w rozwoju ewolucyjnym u zwierząt

		☐ porównuje przewod pokarmowy roślinożercy i drapieżnika ☐ wyjaśnia znaczenie endosymbiontów w trawieniu pokarmu	zwierząt do każdej klasyfikacji ☐ wyjaśnia, na czym polega modyfikacja układu pokarmowego w rozwoju ewolucyjnym zwierząt ☐ omawia etapy trawienia pokarmu	stopniem rozwoju ewolucyjnego ☐ wyjaśnia rolę poszczególnych narządów układu pokarmowego heterotrofów	
4	Wymiana gazowa zwierząt	☐ definiuje pojęcia: <i>oddychanie komórkowe, wymiana gazowa, dyfuzja, ciśnienie cząsteczkowe</i> ☐ omawia etapy wymiany gazowej ☐ wymienia narządy wymiany gazowej u zwierząt wodnych i lądowych oraz podaje przykłady organizmów	☐ omawia warunki zachodzenia dyfuzji ☐ wyjaśnia, na czym polega związek między wymianą gazową a dyfuzją ☐ porównuje budowę płuc kręgowców	☐ porównuje warunki wymiany gazowej w wodzie i powietrzu, uwzględniając wady i zalety tych środowisk ☐ porównuje wymianę gazową zewnętrzną z wymianą gazową wewnętrzną ☐ omawia sposoby wymiany gazowej ☐ charakteryzuje budowę i	☐ porównuje ciśnienie parcjalne tlenu i dwutlenku węgla w ośrodkach biorących udział w wymianie gazowej ☐ uzasadnia związek między sposobem wymiany gazowej a wielkością i trybem życia zwierząt ☐ wyjaśnia, na czym polega zasada przeciwprądów u ryb ☐ omawia działanie wieczek skrzelowych u ryb ☐ wyjaśnia różnicę między płucami dyfuzyjnymi a płucami wentylowanymi

					funkcjonowanie narządów wymiany gazowej u zwierząt wodnych i lądowych	
5	Transport u zwierząt	☐ wymienia rodzaje płynów ciała będących nośnikami substancji w organizmach zwierząt ☐ omawia ogólną budowę układu krwionośnego ☐ wymienia funkcje układu krwionośnego ☐ wymienia rodzaje naczyń krwionośnych i ich funkcje ☐ omawia budowę serca kręgowców	☐ rozróżnia transport wewnątrzkomórkowy i zewnątrzkomórkowy ☐ wymienia rodzaje barwników oddechowych i przykłady grup, zwierząt, u których występują ☐ porównuje układ krwionośny otwarty z układem krwionośnym zamkniętym ☐ wymienia grupy zwierząt, u których występuje otwarty lub zamknięty układ	☐ charakteryzuje płyny ciała będące nośnikami substancji w organizmach zwierząt ☐ charakteryzuje barwniki oddechowe ☐ omawia transport substancji u bezkręgowców i kręgowców ☐ porównuje budowę układów krwionośnych kręgowców ☐ porównuje budowę serca kręgowców	☐ uzasadnia związek między rozmiarami ciała zwierząt i tempem metabolizmu a sposobem transportu substancji ☐ porównuje budowę układów krwionośnych bezkręgowców	

				krwionośny		
6	Reagowanie zwierząt na bodźce	☐ definiuje pojęcia: <i>receptor, odruch, neuron, hormon</i> ☐ klasyfikuje receptory ze względu na rodzaj docierającego bodźca ☐ wymienia pięć rodzajów zmysłów u zwierząt ☐ omawia budowę i funkcje poszczególnych elementów mózgowia kręgowców ☐ omawia znaczenie układu hormonalnego zwierząt	☐ charakteryzuje narządy zmysłów zwierząt pod względem budowy i funkcji ☐ nazywa układy nerwowe bezkręgowców i wymienia ich cechy ☐ porównuje odruchy bezwarunkowe i warunkowe ☐ charakteryzuje budowę układu nerwowego strunowców ☐ rozróżnia ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy u kręgowców	☐ klasyfikuje receptory ze względu na pochodzenie bodźców oraz budowę receptora ☐ omawia kolejne etapy ewolucji oka ☐ porównuje układy nerwowe bezkręgowców ☐ wyjaśnia, na czym polega proces cefalizacji ☐ porównuje budowę mózgowia kręgowców ☐ omawia regulację hormonalną zwierząt na przykładzie linienia owadów	☐ omawia budowę oka złożonego stawonogów ☐ wyjaśnia, dlaczego większość narządów zmysłów znajduje się w przedniej części ciała zwierząt ☐ wymienia czynniki mające wpływ na budowę i stopień zaawansowania układu nerwowego ☐ analizuje kolejne etapy ewolucji układu nerwowego bezkręgowców	
7	Osmoregulacja i wydalanie	☐ definiuje pojęcia: <i>osmoregulacja, wydalanie</i>	☐ omawia mechanizm osmoregulacji u	☐ wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi osmoregulacja u	☐ porównuje warunki życia na lądzie i w wodzie pod kątem utrzymania	

		☐ wymienia produkty przemiany materii ☐ definiuje pojęcia: <i>zwierzęta amonioteliczne, ureoteliczne, urykoteliczne</i> ☐ wymienia narządy wydalnicze u bezkręgowców i strunowców	zwierząt lądowych i wodnych ☐ wymienia drogi usuwania produktów przemiany materii	zwierząt izoosmotycznych, hiperosmotycznych i hipoosmotycznych ☐ wymienia grupy zwierząt i rodzaje produktów przemian azotowych ☐ porównuje produkty przemian oraz warunki środowiskowe, w jakich żyją zwierzęta amonioteliczne, ureoteliczne i urykoteliczne ☐ charakteryzuje budowę narządów wydalniczych bezkręgowców i strunowców	równowagi wodno-mineralnej ☐ uzasadnia związek między rodzajem wydalanych produktów, a trybem życia zwierząt
8	Rozmnażanie i rozwój zwierząt	☐ wyjaśnia, na czym polega rozmnażanie bezpłciowe i płciowe zwierząt ☐ wymienia sposoby	☐ określa wady i zalety rozmnażania bezpłciowego ☐ porównuje	☐ charakteryzuje sposoby rozmnażania bezpłciowego ☐ wyjaśnia,	☐ porównuje rozmnażanie bezpłciowe i płciowe ☐ wymienia przykłady zwierząt będących hermafrodytami

			<p>rozmnażania bezpłciowego i podaje przykłady grup zwierząt, u których one występują</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>rozdzielność płciowa</i>, <i>obojnactwo (hermafrodytyzm)</i>, <i>dymorfizm płciowy</i> ☐ wyjaśnia różnicę między zaplemnieniem a zapłodnieniem ☐ wymienia kolejne etapy rozwoju zarodkowego organizmu 	<p>zapłodnienie zewnętrzne z zapłodnieniem wewnętrznym</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcie <i>ontogeneza</i> ☐ charakteryzuje okresy rozwoju pozazarodkowego ☐ wymienia przykłady zwierząt o rozwoju prostym i złożonym ☐ charakteryzuje zwierzęta jajorodne, jajożyworodne i żyworodne oraz podaje ich przykłady 	<p>dłaczego u pasożytów wewnętrznych i zwierząt mało ruchliwych występuje obojnactwo</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega zapłodnienie krzyżowe i samozapłodnienie oraz podaje przykłady zwierząt, u których zachodzą te procesy ☐ wyjaśnia, na czym polega partenogeneza (dzieworództwo) i heterogonia ☐ charakteryzuje kolejne etapy rozwoju zarodkowego organizmu ☐ charakteryzuje przebieg 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia, że rodzaj zaplemnienia i zapłodnienia związany jest ze środowiskiem życia ☐ określa wady zapłodnienia zewnętrznego ☐ klasyfikuje jaja ze względu na ilość i rozmieszczenie żółtka ☐ wymienia listki zarodkowe i powstające z nich struktury u człowieka ☐ określa kryterium podziału zwierząt na pierwouste i wtórouste.
--	--	--	--	--	---	--

					bruzdkowania w zależności od rodzaju jaja i podaje przykłady ich występowania ☐ omawia sposób powstania wtórnej jamy ciała u pierwoustych i wtóroustych ☐ porównuje przebieg rozwoju prostego i złożonego	
--	--	--	--	--	---	--

WYMAGANIA EDUKACYJNE – ZAKRES ROZSZERZONY – CZĘŚĆ 2 – NOWA ERA

Dział programu	Lp	Temat	Poziom wymagań na poszczególne oceny			
			dopuszczający (K) konieczny	dostateczny (P) podstawowy	dobry (R) rozszerzający	bardzo dobry (D) dopełniający
Metabolizm	1	Kierunki przemian metabolicznych	<i>Uczeń:</i> ☐ definiuje pojęcie <i>metabolizm</i> ☐ charakteryzuje	<i>Uczeń:</i> ☐ podaje poziom energetyczny substratów i	<i>Uczeń:</i> ☐ charakteryzuje budowę ATP ☐ omawia przebieg	<i>Uczeń:</i> ☐ porównuje rodzaje fosforylacji ☐ analizuje przebieg

		<p>podstawowe rodzaje przemian metabolicznych: anabolizm i katabolizm</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia nośniki energii w komórce ☐ wymienia rodzaje fosforylacji 	<p>produktów reakcji endoenergetycznych i egzoenergetycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy ATP ☐ przedstawia sumaryczny zapis procesu fosforylacji ☐ wymienia nośniki elektronów 	<p>fosforylacji substratowej, fotosyntetycznej i oksydacyjnej</p>	<p>reakcji redoks z udziałem NADP</p>
2	Enzymy	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę enzymów w komórce ☐ wymienia cechy enzymów ☐ wymienia czynniki wpływające na szybkość reakcji enzymatycznych ☐ definiuje pojęcie <i>szlak metaboliczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia mechanizm działania enzymów ☐ zapisuje równanie reakcji enzymatycznej ☐ charakteryzuje szlak metaboliczny liniowy i cykliczny ☐ wyjaśnia, na czym polega model regulacji aktywności enzymów zwany ujemnym sprzężeniem zwrotnym 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę enzymów ☐ wyjaśnia mechanizm tworzenia kompleksu enzym–substrat ☐ wyjaśnia, w jaki sposób na szybkość reakcji enzymatycznych wpływają: stężenie substratu, temperatura, pH, stężenie soli, stężenie enzymu, aktywatory i inhibitory ☐ porównuje mechanizm inhibicji 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje modele powstawania kompleksu enzym–substrat ☐ porównuje mechanizm działania inhibitorów hamujących enzymy nieodwracalnie i odwracalnie ☐ omawia zasady nazewnictwa i klasyfikacji enzymów ☐ wyjaśnia mechanizm aktywacji proenzymu na przykładzie pepsyny ☐ planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wpływu temperatury na aktywność

					kompetycyjnej i niekompetycyjnej ☐ omawia sposoby regulacji przebiegu szlaków metabolicznych ☐ omawia przebieg ubikwitynozależnej degradacji białek	dehydrogenazy w bulwach ziemniaka
3	Autotroficzne odżywianie się organizmów – fotosynteza	☐ porównuje wykorzystanie energii przez autotrofy i heterotrofy ☐ wyjaśnia ogólny przebieg fotosyntezy ☐ wymienia produkty i substraty fotosyntezy ☐ wymienia etapy fotosyntezy i określa ich dokładną lokalizację w komórce ☐ charakteryzuje etapy fotosyntezy ☐ wymienia etapy cyklu Calvina ☐ wyjaśnia znaczenie fotosyntezy dla organizmów żyjących	☐ porównuje fotosyntezę zachodzącą w komórkach roślin z fotosyntezą zachodzącą w komórkach bakterii zielonych i purpurowych ☐ wyjaśnia rolę chlorofilu i dodatkowych barwników fotosyntetycznych w przebiegu fotosyntezy ☐ wymienia substraty i produkty fazy fotosyntezy zależnej i niezależnej od światła	☐ omawia budowę cząsteczki chlorofilu ☐ uzasadnia stosowanie wobec niektórych grup roślin następującego nazewnictwa: rośliny typu C3, rośliny typu C4, rośliny typu CAM ☐ omawia przebieg poszczególnych etapów cyklu Calvina ☐ omawia przebieg fotosyntezy u roślin typu C4 ☐ porównuje przebieg fotosyntezy u roślin typu C3 i C4	☐ porównuje barwniki roślinne ☐ omawia budowę i funkcje fotosystemów I i II ☐ określa warunki, przebieg oraz efekty fosforylacji fotosyntetycznej cyklicznej i niecyklicznej ☐ omawia budowę i działanie syntazy ATP ☐ porównuje budowę anatomiczną liścia rośliny typu C3 i typu C4 ☐ określa przyczyny i skutki fotooddychania	

			na Ziemi	☐ wyjaśnia związek między fazą fotosyntezy zależną od światła a fazą fotosyntezy niezależną od światła	☐ omawia przebieg fotosyntezy u roślin typu CAM	
	4	Czynniki wpływające na intensywność fotosyntezy	☐ wymienia czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na intensywność procesu fotosyntezy	☐ wyjaśnia różnice między roślinami światłolubnymi a cieniolubnymi ☐ analizuje rozmieszczenie chloroplastów w komórkach miękiszu w zależności od warunków świetlnych	☐ omawia wpływ czynników zewnętrznych na intensywność procesu fotosyntezy ☐ analizuje na wykresach wpływ natężenia światła, stężenia dwutlenku węgla i wysokości temperatury na intensywność fotosyntezy	☐ planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wpływu natężenia światła, stężenia dwutlenku węgla i wysokości temperatury na intensywność fotosyntezy
	5	Przebieg chemosyntezy	☐ definiuje pojęcie <i>chemosynteza</i> ☐ wymienia przykłady organizmów, u których zachodzi chemosynteza	☐ wyjaśnia, na czym polega chemosynteza ☐ omawia znaczenie chemosyntezy	☐ omawia przebieg pierwszego i drugiego etapu chemosyntezy	☐ porównuje fotosyntezę z chemosyntezą
	6	Oddychanie tlenowe	☐ definiuje pojęcie <i>oddychanie komórkowe</i>	☐ uzasadnia, że oddychanie komórkowe ma	☐ określa produkty i substraty etapów oddychania	☐ porównuje zysk energetyczny etapów oddychania tlenowego

			☐ zapisuje reakcję oddychania komórkowego ☐ określa znaczenie oddychania komórkowego dla funkcjonowania organizmu ☐ wymienia etapy oddychania tlenowego ☐ wymienia czynniki wpływające na intensywność oddychania tlenowego	charakter kataboliczny ☐ wymienia organizmy oddychające tlenowo ☐ omawia czynniki wpływające na intensywność tlenowego oddychania komórkowego ☐ lokalizuje etapy oddychania tlenowego w mitochondrium	tlenowego ☐ omawia przebieg poszczególnych etapów oddychania tlenowego ☐ przedstawia bilans energetyczny oddychania tlenowego	☐ planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie wydzielania dwutlenku węgla przez kiełkujące nasiona ☐ planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie wydzielania ciepła przez nasiona
	7	Procesy beztlenowego uzyskiwania energii	☐ definiuje pojęcia: <i>oddychanie beztlenowe</i> , <i>fermentacja</i> ☐ wymienia organizmy przeprowadzające oddychanie beztlenowe i fermentację	☐ wyjaśnia różnicę między oddychaniem beztlenowym a fermentacją ☐ określa lokalizację fermentacji w komórce i ciele człowieka ☐ nazywa etapy fermentacji ☐ omawia wykorzystanie fermentacji w życiu	☐ omawia przebieg poszczególnych etapów fermentacji ☐ określa zysk energetyczny procesów beztlenowych ☐ określa warunki, w których zachodzi fermentacja	☐ analizuje przebieg fermentacji alkoholowej i mlekowej ☐ porównuje oddychanie tlenowe, beztlenowe i fermentację ☐ planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wydzielania dwutlenku węgla podczas fermentacji alkoholowej

				człowieka		
	8	Inne ważne procesy metaboliczne	☐ wymienia substraty energetyczne oddychania komórkowego inne niż glukoza ☐ wymienia zbędne produkty katabolicznych przemian węglowodanów, tłuszczów i białek oraz drogi ich usuwania z organizmu	☐ definiuje pojęcia: <i>glukoneogeneza, glikogenoliza, deaminacja</i> ☐ wyjaśnia, na czym polega cykl mocznikowy ☐ określa lokalizację cyklu mocznikowego i glukoneogenezy w organizmie człowieka	☐ omawia przebieg glukoneogenezy ☐ omawia przebieg β -oksydacji ☐ omawia przebieg przemian białek ☐ charakteryzuje cykl mocznikowy	☐ omawia przebieg rozkładu białek, cukrów i tłuszczów ☐ określa znaczenie acetylokoenzymu A w przebiegu różnych szlaków metabolicznych ☐ wyjaśnia, dlaczego jony NH_4^+ muszą być transportowane z pominięciem płynów ustrojowych
Organizm człowieka. Skóra – powłoka ciała	9	Organizm człowieka jako funkcjonalna całość	☐ definiuje pojęcia: <i>komórka, tkanka, narząd, układ narządów, organizm</i> ☐ wymienia układy narządów	☐ definiuje pojęcia: <i>homeostaza, sprzężenie zwrotne</i> ☐ wymienia główne funkcje układów narządów ☐ wymienia parametry istotne w utrzymaniu homeostazy ☐ rozróżnia mechanizmy obronne organizmu przed wychłodzeniem i	☐ dowodzi, że ciało człowieka stanowi wielopoziomą strukturę ☐ uzasadnia, że człowiek jest organizmem stałocieplnym ☐ omawia mechanizm regulacji temperatury ciała człowieka ☐ omawia mechanizm regulacji	☐ wyjaśnia zależności pomiędzy poszczególnymi układami narządów ☐ wykazuje współdziałanie narządów człowieka w utrzymaniu homeostazy

				przegrzaniem	ciśnienia krwi	
	10	Budowa i funkcje skóry	☐ wymienia warstwy skóry ☐ wymienia funkcje skóry ☐ wymienia wytwory naskórka ☐ nazywa poszczególne elementy skóry	☐ wyjaśnia, jakie znaczenie ma skóra w termoregulacji ☐ charakteryzuje gruczoły skóry	☐ uzasadnia zależność między budową skóry a jej funkcjami ☐ opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka	☐ porównuje poszczególne warstwy skóry pod względem budowy i funkcji ☐ planuje doświadczenia mające na celu ocenę wrażliwości dotykowej różnych okolic ciała i odczuwania temperatury
	11	Choroby i higiena skóry	☐ wymienia choroby skóry ☐ wymienia czynniki chorobotwórcze będące przyczynami chorób skóry ☐ wyjaśnia, na czym polega profilaktyka chorób skóry	☐ wyjaśnia konieczność dbania o skórę ☐ wymienia zasady higieny skóry ☐ klasyfikuje i charakteryzuje choroby skóry	☐ wyjaśnia, czym są alergie, grzybice i oparzenia ☐ omawia zaburzenia funkcjonowania gruczołów ☐ omawia przyczyny zachorowania na czerniaka złośliwego, diagnostykę, sposób leczenia i profilaktykę tej choroby	☐ ocenia wpływ promieniowania słonecznego na skórę ☐ uzasadnia, że czerniak złośliwy jest chorobą współczesnego świata
Aparat ruchu	12	Ogólna budowa i funkcje szkieletu	☐ rozróżnia część czynną i bierną aparatu ruchu ☐ wymienia funkcje szkieletu	☐ rozpoznaje elementy szkieletu osiowego, szkieletu obręczy i kończyn ☐ opisuje strukturę	☐ wyjaśnia związek między budową kości a jej właściwościami mechanicznymi ☐ omawia zmiany	☐ porównuje budowę szkieletu noworodka z budową szkieletu osoby dorosłej ☐ wymienia czynniki

		☐ podaje nazwy głównych kości tworzących szkielet człowieka	kości długiej ☐ rozróżnia kości ze względu na ich kształt	zachodzące w szkielecie podczas wzrostu i rozwoju człowieka ☐ porównuje tkankę kostną z tkanką chrzęstną	wpływające na przebudowę kości ☐ określa, jakie właściwości kości wynikają z budowy tkankowej
13	Rodzaje połączeń kości	☐ wymienia rodzaje połączeń ścisłych i ruchomych kości	☐ identyfikuje typy połączeń kości na szkielecie i podaje ich przykłady ☐ omawia budowę stawu	☐ charakteryzuje połączenia kości ☐ rozpoznaje rodzaje stawów ☐ omawia funkcje poszczególnych elementów budowy stawu	☐ porównuje różne rodzaje stawów ze względu na zakres wykonywanych ruchów i kształt powierzchni stawowych
14	Elementy szkieletu	☐ wymienia elementy szkieletu osiowego i ich funkcje ☐ wymienia kości budujące klatkę piersiową ☐ nazywa odcinki kręgosłupa ☐ wymienia kości obręczy barkowej i obręczy miedniczej ☐ wymienia kości kończyny górnej i	☐ rozpoznaje kości trzewioczaszki i mózgoczaszki ☐ rozpoznaje kości klatki piersiowej ☐ rozróżnia odcinki kręgosłupa ☐ rozpoznaje kości obręczy barkowej i obręczy miedniczej ☐ rozpoznaje kości kończyny górnej i kończyny dolnej	☐ charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego ☐ wyjaśnia związek między budową czaszki a pełnionymi przez czaszkę funkcjami ☐ porównuje budowę kończyny górnej z budową kończyny dolnej ☐ wyjaśnia znaczenie	☐ omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej ☐ wskazuje różnice między budową czaszki noworodka a budową czaszki dorosłego człowieka ☐ rozpoznaje kręgi pochodzące z różnych odcinków kręgosłupa ☐ wskazuje elementy kręgu

			kończyny dolnej		zatok przynosowych ☐ nazywa krzywizny kręgosłupa i określa ich znaczenie ☐ wykazuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną funkcją ☐ wykazuje związek budowy kończyn z pełnioną przez nie funkcją	☐ klasyfikuje zebra ☐ porównuje miednicę kobiety z miednicą mężczyzny
15	Budowa i funkcjonowanie układu mięśniowego	☐ wyjaśnia, na czym polega praca mięśni ☐ wymienia elementy budowy tkanki mięśniowej ☐ wymienia rodzaje tkanek mięśniowych ☐ omawia budowę tkanek mięśniowych ☐ wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działanie mięśni ☐ wymienia źródła energii potrzebnej do skurczu mięśnia	☐ rozpoznaje rodzaje tkanek mięśniowych ☐ porównuje rodzaje tkanek mięśniowych pod względem budowy i funkcji ☐ rozpoznaje najważniejsze mięśnie szkieletowe ☐ określa funkcje mięśni szkieletowych wynikające z ich położenia ☐ omawia budowę sarkomeru ☐ wyjaśnia, na czym	☐ omawia budowę makroskopową i mikroskopową mięśnia szkieletowego ☐ wykazuje związek budowy tkanki mięśniowej z funkcją pełnioną przez tę tkankę ☐ analizuje kolejne etapy skurczu mięśnia ☐ omawia warunki prawidłowej pracy mięśni ☐ omawia przemiany	☐ wyróżnia rodzaje mięśni ze względu na wykonywane czynności ☐ wyjaśnia, na czym polega synergistyczne działanie mięśni ☐ uzasadnia, że mięśnie szkieletowe mają budowę hierarchiczną ☐ określa rolę mioglobiny ☐ porównuje mięśnie czerwone z mięśniami białymi	

				<p>polega mechanizm powstawania skurczu mięśnia szkieletowego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ określa, w jakich warunkach w mięśniach powstaje deficyt tlenowy 	<p>biochemiczne zachodzące podczas długotrwałej pracy mięśnia</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ analizuje przemiany kwasu mlekowego ☐ porównuje rodzaje skurczów mięśni 	
	16	Choroby i higiena aparatu ruchu	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa prawidłową postawę ciała ☐ rozpoznaje wady postawy ☐ wymienia przyczyny powstawania wad postawy ☐ nazywa wady kręgosłupa i stóp ☐ wymienia choroby aparatu ruchu ☐ uzasadnia korzystne znaczenie ćwiczeń fizycznych dla zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia urazy mechaniczne ☐ wymienia cechy prawidłowej postawy ciała ☐ wskazuje metody zapobiegania wadom kręgosłupa ☐ charakteryzuje choroby aparatu ruchu ☐ wymienia środki dopingujące 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje urazy mechaniczne aparatu ruchu i omawia ich skutki ☐ omawia skutki i przyczyny wad kręgosłupa ☐ omawia przyczyny i skutki płaskostopia ☐ omawia przyczyny, sposób diagnozowania i leczenia osteoporozy ☐ omawia skutki przetrenowania ☐ przewiduje skutki stosowania dopingu w sporcie 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia sposoby zapobiegania osteoporozie ☐ wskazuje przyczyny zmian w układzie ruchu na skutek osteoporozy ☐ przewiduje skutki niewłaściwego wykonywania ćwiczeń fizycznych ☐ omawia działanie wybranych grup środków dopingujących ☐ omawia techniki i substancje przyspieszające naturalne procesy fizjologiczne podczas transfuzji krwi i EPO

<p>Układ pokarmowy</p>	<p>17</p>	<p>Budulcowe i energetyczne składniki pokarmowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia składniki pokarmowe ☐ wymienia produkty spożywcze bogate w poszczególne składniki pokarmowe ☐ wymienia funkcje poszczególnych składników pokarmowych 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia składniki budulcowych i energetycznych ☐ omawia rolę składników pokarmowych w organizmie ☐ definiuje pojęcia: <i>aminokwasy egzogenne, NNKT</i> ☐ wymienia kryteria podziału węglowodanów ☐ wyjaśnia znaczenie błonnika pokarmowego w diecie 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje pokarmy pełno- i niepełnowartościowe ☐ wskazuje czynniki decydujące o wartości odżywczej pokarmów ☐ podaje przykłady aminokwasów endo- i egzogennych ☐ klasyfikuje węglowodany ☐ charakteryzuje dobowe zapotrzebowanie osoby dorosłej na składniki odżywcze 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ przewiduje skutki diety wegańskiej ☐ porównuje wartość energetyczną białek, węglowodanów i tłuszczów ☐ porównuje zawartość białek w poszczególnych produktach ☐ przewiduje skutki niedoboru i nadmiaru poszczególnych składników odżywczych
	<p>18</p>	<p>Rola witamin w diecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>witamina, prowitamina, hiperwitaminoza, hipowitaminoza i awitaminoza</i> ☐ wymienia witaminy rozpuszczalne w tłuszczach i witaminy rozpuszczalne w wodzie 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia zasady klasyfikacji i nazewnictwa witamin ☐ wymienia źródła witamin rozpuszczalnych w tłuszczach i w wodzie ☐ omawia funkcje witamin rozpuszczalnych 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przyczyny niedoboru i nadmiaru wybranych witamin w organizmie człowieka ☐ wymienia skutki niedoboru i nadmiaru wybranych witamin w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, jakie znaczenie mają antywitaminy i składniki antyodżywcze ☐ podaje przykłady antywitamin i składników antyodżywczych

			☐ wymienia główne źródła witamin	w wodzie i w tłuszczach ☐ wymienia przyczyny awitaminozy i hipowitaminozy		
19	Rola wody i soli mineralnych w organizmie	☐ wymienia funkcje wody ☐ omawia istotę bilansu wodnego organizmu ☐ wskazuje źródła składników mineralnych organizmu ☐ omawia znaczenie składników mineralnych	☐ charakteryzuje funkcje składników mineralnych występujących w organizmie ☐ ocenia znaczenie wody dla organizmu ☐ klasyfikuje pierwiastki na makro- i mikroelementy	☐ uzasadnia związek między właściwościami wody a pełnionymi funkcjami ☐ wyjaśnia, na czym polega mechanizm regulacji bilansu wodnego człowieka ☐ omawia znaczenie wybranych makro- i mikroelementów ☐ omawia objawy niedoboru wybranych makro- i mikroelementów	☐ analizuje zależności między uwodnieniem organizmu a tempem metabolizmu	
20	Budowa i funkcje układu pokarmowego	☐ dzieli układ pokarmowy na przewód pokarmowy i gruczoły trawienne ☐ wymienia odcinki przewodu	☐ wyjaśnia, na czym polega trawienie pokarmów ☐ porównuje uzębienie mleczne z uzębieniem stałym	☐ omawia budowę zęba ☐ omawia funkcję nagłośni w procesie połknięcia pokarmu ☐ charakteryzuje	☐ porównuje przekroje ścian odcinków przewodu pokarmowego ☐ omawia sposób regulacji funkcjonowania układu pokarmowego	

			<p>pokarmowego i podaje nazwy gruczołów trawiennych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia podstawowe funkcje jamy ustnej, gardła, przełyku i żołądka ☐ wyjaśnia, na czym polegają funkcje języka i gardła w procesie połykania pokarmu ☐ omawia funkcje dwunastnicy ☐ omawia funkcje wątroby i trzustki ☐ omawia funkcje jelita cienkiego i jelita grubego ☐ wskazuje miejsca wchłaniania pokarmu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia proces trawienia zachodzący w jamie ustnej ☐ wyjaśnia, jaką rolę odgrywa ślina ☐ omawia proces trawienia w żołądku ☐ wymienia odcinki jelita cienkiego ☐ omawia budowę wątroby ☐ wymienia składniki soku trzustkowego oraz jelitowego ☐ wyjaśnia, jakie znaczenie mają kosmki jelitowe 	<p>funkcje gruczołów błony śluzowej żołądka</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę żółci ☐ charakteryzuje układ wrotny wątroby ☐ omawia działanie enzymów trzustkowych i jelitowych ☐ omawia budowę kosmków jelitowych ☐ analizuje mechanizm wchłaniania składników pokarmowych ☐ uzasadnia, że występowanie bakterii w jelicie grubym ma duże znaczenie dla organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje przemiany składników odżywczych w układzie pokarmowym ☐ wyjaśnia znaczenie gastryny i enterogastronu
	21	Higiena i choroby układu pokarmowego	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia najczęstsze choroby układu pokarmowego ☐ podaje sposoby 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega dieta pełnowartościowa ☐ wymienia czynniki 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia sposoby leczenia otyłości ☐ podaje objawy choroby wrzodowej, 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozpoznaje choroby układu pokarmowego na podstawie charakterystycznych

			<p>zapobiegania chorobom układu pokarmowego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przyczyny otyłości i zaburzeń łaknienia ☐ wymienia główne choroby pasożytnicze układu pokarmowego ☐ wskazuje sposoby unikania chorób pasożytniczych układu pokarmowego 	<p>decydujące o zapotrzebowaniu energetycznym organizmu</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, w jaki sposób oblicza się BMI ☐ przedstawia sposoby uniknięcia otyłości ☐ wymienia przyczyny i objawy chorób pasożytniczych układu pokarmowego 	<p>kamicy żółciowej i celiakii</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje najczęstsze choroby układu pokarmowego ☐ wymienia zagrożenia wynikające z otyłości i zaburzeń odżywiania (anoreksji i bulimii) ☐ podaje nazwy organizmów wywołujących choroby pasożytnicze układu pokarmowego 	<p>objawów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia metody diagnostyki chorób układu pokarmowego
Układ oddechowy	22	<p>Budowa i funkcjonowanie układu oddechowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia elementy układu oddechowego człowieka ☐ dzieli elementy układu oddechowego człowieka na drogi oddechowe i płuca ☐ charakteryzuje funkcje poszczególnych elementów układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia funkcje głośni i nagłośni ☐ omawia związek między budową a funkcją płuc 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia zależności między budową poszczególnych odcinków układu oddechowego a funkcjami tych odcinków ☐ omawia powstawanie głosu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia funkcję zatok przynosowych ☐ wymienia czynniki decydujące o wysokości i natężeniu głosu ☐ wyjaśnia, na czym polega różnica w budowie krtani kobiety i budowie krtani mężczyzny

			człowieka			
	23	Wentylacja i wymiana gazowa	☐ charakteryzuje istotę procesu oddychania ☐ rozróżnia wymianę gazową i oddychanie komórkowe ☐ wyjaśnia, na czym polega wymiana gazowa ☐ wyjaśnia znaczenie mięśni w wentylacji płuc ☐ wymienia czynniki wpływające na liczbę oddechów	☐ porównuje mechanizm wdechu z mechanizmem wydechu ☐ wskazuje lokalizację ośrodka oddechowego ☐ omawia mechanizm wymiany gazowej zewnętrznej i wewnętrznej ☐ omawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych ☐ wyjaśnia przyczyny dużego zapotrzebowania mięśni na tlen	☐ charakteryzuje rolę opłucnej ☐ porównuje składy powietrza: atmosferycznego, pęcherzykowego i wydychanego ☐ oblicza pojemność życiową płuc ☐ wskazuje czynniki decydujące o stopniu wysycenia hemoglobiny tlenem ☐ wymienia postacie w jakich transportowany jest dwutlenek węgla ☐ wyjaśnia znaczenie mioglobiny w mięśniach	☐ uzasadnia związek między budową a rolą hemoglobiny w transporcie gazów ☐ porównuje wiązanie tlenu przez hemoglobinę i mioglobinę ☐ omawia mechanizm regulacji częstości oddechów ☐ omawia związek między ciśnieniem atmosferycznym a wymianą gazową ☐ przewiduje skutki wpływu zbyt niskiego i zbyt wysokiego ciśnienia na prawidłowe funkcjonowanie organizmu
	24	Zaburzenia funkcjonowania układu oddechowego	☐ wymienia czynniki wpływające na jakość wdychanego powietrza ☐ wymienia główne przyczyny chorób układu oddechowego ☐ wymienia choroby	☐ klasyfikuje rodzaje zanieczyszczeń powietrza ☐ charakteryzuje choroby układu oddechowego ☐ wskazuje sposoby	☐ wyjaśnia zależność między występowaniem chorób dróg oddechowych a stanem wdychanego powietrza	☐ przewiduje skutki chorób układu oddechowego ☐ omawia sposoby diagnozowania i leczenia astmy

			układu oddechowego	zapobiegania chorobom układu oddechowego ☐ omawia skutki palenia tytoniu	☐ omawia sposoby na uniknięcie chorób układu oddechowego	
Układ krążenia	25	Skład i funkcje krwi	☐ wymienia składniki krwi ☐ omawia podstawowe funkcje krwi ☐ wyjaśnia, na jakiej podstawie określa się grupę krwi	☐ wskazuje cechy krwi warunkujące zapewnienie homeostazy ☐ rozpoznaje elementy morfotyczne krwi ☐ porównuje elementy komórkowe krwi pod względem budowy ☐ wymienia składniki osocza i ich funkcje ☐ definiuje pojęcie <i>aglutynacja</i> ☐ rozróżnia grupy krwi ☐ wyjaśnia zasady transfuzji krwi	☐ definiuje pojęcie <i>hematokryt</i> ☐ klasyfikuje składniki krwi ☐ porównuje składniki krwi pod względem pełnionych przez nie funkcji ☐ podaje zasady podziału leukocytów ☐ analizuje proces krzepnięcia krwi ☐ charakteryzuje grupy krwi ☐ wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do konfliktu serologicznego w zakresie Rh	☐ interpretuje wyniki badania krwi ☐ uzasadnia związek między cechami elementów morfotycznych krwi a funkcjami pełnionymi przez te elementy ☐ przewiduje skutki krzepnięcia krwi wewnątrz naczyń ☐ przewiduje skutki utraty zbyt dużej ilości krwi ☐ wyjaśnia, na czym polega próba krzyżowa
	26	Budowa i funkcje układu krwionośnego	☐ nazywa elementy układu krążenia ☐ porównuje tętnice z	☐ wyjaśnia, jaką rolę pełnią zastawki w żyłach	☐ wyjaśnia związek między budową naczyń krwionośnych	☐ charakteryzuje typy sieci naczyń krwionośnych

			<p>żyłami pod względem budowy i pełnionych funkcji</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia krwiobieg duży i krwiobieg mały 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia typy sieci naczyń krwionośnych ☐ rozróżnia rodzaje naczyń krwionośnych ☐ omawia przepływ krwi w krwiobiegu dużym i krwiobiegu małym 	<p>a ich funkcjami</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje krwiobieg duży z krwiobiegiem małym pod względem pełnionych funkcji 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ analizuje, w jaki sposób przepływa krew w żyłach
	27	Serce	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy charakterystyczne serca człowieka ☐ określa położenie serca ☐ wymienia główne części serca ☐ rozpoznaje główne części serca ☐ wyjaśnia znaczenie naczyń wieńcowych dla pracy serca 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia rolę zastawek w funkcjonowaniu serca ☐ wyjaśnia, czym jest tętno ☐ wykonuje pomiar tętna ☐ wykonuje pomiar ciśnienia krwi ☐ ocenia znaczenie badań diagnostycznych pracy serca ☐ wymienia czynniki wpływające na przyspieszenie pracy serca 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia zastawki w sercu ☐ charakteryzuje mechanizm automatyzmu serca ☐ określa rolę, jaką w pracy serca odgrywa worek osierdziowy ☐ omawia cykl pracy serca ☐ interpretuje wyniki pomiarów tętna ☐ interpretuje wyniki pomiaru ciśnienia krwi 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia budowę układu przewodzącego serca ☐ omawia różnicę w wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego ☐ charakteryzuje mechanizm regulacji pracy serca ☐ omawia sposób regulacji ciśnienia krwi w naczyniach
	28	Układ limfatyczny	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia elementy układu limfatycznego ☐ wymienia funkcje 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa funkcje narządów wchodzących w skład 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje narządy układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ ocenia znaczenie prawidłowego funkcjonowania narządów

			<p>układu limfatycznego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ określa funkcje limfy 	<p>układu limfatycznego</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy naczyń limfatycznych ☐ wyjaśnia, jakie znaczenie ma układ krążenia w utrzymaniu homeostazy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje naczynia limfatyczne i żyły pod względem budowy ☐ omawia skład i rolę limfy ☐ porównuje układ krwionośny z układem limfatycznym 	<p>tworzących układ limfatyczny</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia sposób powstawania limfy ☐ uzasadnia, że układ krwionośny i układ limfatyczny stanowią integralną całość
	29	Choroby układu krążenia	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia choroby układu krążenia ☐ wymienia sposoby zapobiegania chorobom układu krążenia 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przyczyny chorób układu krążenia ☐ wyjaśnia, na czym polega niewydolność układu krążenia 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje choroby układu krążenia ☐ omawia wady nabyte i wady wrodzone serca 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ rozróżnia objawy chorób układu krążenia ☐ omawia sposoby leczenia chorób układu krążenia
Obrona immunologiczna organizmu	30	Budowa i funkcjonowanie układu odpornościowego	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcie <i>antygen</i> ☐ wymienia elementy układu odpornościowego ☐ nazywa komórki biorące udział w reakcjach odpornościowych ☐ wymienia podstawowe reakcje obronne organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia naturalne bariery ochronne ☐ porównuje odporność nieswoistą z odpornością swoistą ☐ definiuje pojęcie <i>główny układ zgodności tkankowej (MHC)</i> ☐ omawia znaczenie antygenów zgodności tkankowej w 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje komórki, tkanki i narządy układu odpornościowego ☐ wyjaśnia znaczenie mediatorów układu odpornościowego ☐ definiuje pojęcie <i>autoantygen</i> ☐ charakteryzuje specyfikę działania limfocytów T i 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje poszczególne klasy immunoglobulin ☐ omawia znaczenie antygenów zgodności tkankowej w prawidłowym funkcjonowaniu układu odpornościowego ☐ omawia budowę przeciwciała ☐ uzasadnia, że reakcja

			☐ omawia rolę przeciwciał ☐ definiuje pojęcie <i>pamięć immunologiczna</i> ☐ wyjaśnia znaczenie szczepień ochronnych ☐ omawia rodzaje odporności swoistej	transplantacjach ☐ podaje przyczyny konfliktu serologicznego ☐ wymienia etapy odpowiedzi immunologicznej ☐ wyjaśnia, na czym polega humoralna i komórkowa odpowiedź immunologiczna ☐ rozróżnia rodzaje odporności swoistej	limfocytów B ☐ omawia kolejne etapy odpowiedzi immunologicznej ☐ wyjaśnia znaczenie pamięci immunologicznej ☐ porównuje humoralną odpowiedź immunologiczną z komórkową odpowiedzią immunologiczną ☐ porównuje pierwotną odpowiedź immunologiczną z wtórną odpowiedzią immunologiczną	zapalna jest odpowiedzią organizmu na infekcję lub uraz
	31	Zaburzenia funkcjonowania układu odpornościowego	☐ wymienia choroby autoimmunizacyjne ☐ wymienia sposoby zakażenia wirusem HIV ☐ wyjaśnia, że alergia jest stanem nadwrażliwości organizmu	☐ charakteryzuje choroby autoimmunizacyjne ☐ charakteryzuje przebieg zakażenia wirusem HIV ☐ omawia profilaktykę AIDS ☐ podaje przyczyny	☐ wymienia przyczyny nieprawidłowych reakcji odpornościowych ☐ charakteryzuje budowę wirusa HIV ☐ omawia metody diagnostyki AIDS	☐ dowodzi, że AIDS jest chorobą układu odpornościowego ☐ omawia sposoby leczenia AIDS ☐ omawia działanie histaminy

				<p>alergii</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia podstawowe zasady, których należy przestrzegać przy przeszczepach 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia mechanizm powstawania reakcji alergicznej ☐ charakteryzuje zasady przeszczepiania tkanek i narządów 	
Układ wydalniczy	32	Budowa i funkcjonowanie układu wydalniczego	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>wydalanie, defekacja</i> ☐ wymienia funkcje układu wydalniczego ☐ wymienia zbędne produkty metabolizmu ☐ wskazuje na planszy lub modelu elementy układu wydalniczego i nazywa te elementy ☐ nazywa etapy powstawania moczu ☐ wymienia składniki moczu ostatecznego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje narządy układu wydalniczego ☐ omawia budowę anatomiczną nerki ☐ wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii ☐ podaje miejsca powstawania moczu pierwotnego i moczu ostatecznego ☐ wymienia czynniki wpływające na objętość wydalanego moczu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia rolę układu wydalniczego w utrzymaniu homeostazy ☐ omawia budowę i funkcje nefronu ☐ charakteryzuje etapy powstawania moczu ☐ porównuje mocz pierwotny z moczem ostatecznym pod względem ilości i składu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia mechanizm wydalania moczu ☐ analizuje regulację objętości wydalanego moczu ☐ analizuje wpływ hormonów na funkcjonowanie nerek ☐ charakteryzuje wewnątrzwydzielniczą funkcję nerek
	33	Choroby układu wydalniczego	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia najczęstsze choroby układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia cechy moczu zdrowego człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje najczęstsze choroby układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ dowodzi znaczenia badań moczu w diagnostyce chorób nerek

			☐ wymienia przyczyny chorób układu wydalniczego	☐ wymienia składniki zawarte w moczu, które mogą wskazywać na chorobę lub uszkodzenie nerek ☐ omawia zasady higieny układu wydalniczego	☐ ocenia znaczenie dializy ☐ charakteryzuje niewydolność nerek jako chorobę współczesnego świata	☐ rozpoznaje objawy chorób układu wydalniczego ☐ wyjaśnia, na czym polegają hemodializa i dializa otrzewnowa
Układ nerwowy	34	Budowa i funkcje układu nerwowego	☐ wymienia elementy układu nerwowego ☐ wymienia funkcje układu nerwowego ☐ definiuje pojęcia: <i>neuron, potencjał spoczynkowy, potencjał czynnościowy, bodziec progowy</i> ☐ rozróżnia podstawowe elementy neuronu ☐ opisuje działanie synapsy chemicznej	☐ omawia ogólną budowę układu nerwowego ☐ porównuje dendryty z aksonami ☐ rozróżnia neurony pod względem funkcjonalnym ☐ wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>pobudliwość nerwowa</i> ☐ rozróżnia potencjał spoczynkowy i potencjał czynnościowy ☐ charakteryzuje budowę synapsy ☐ omawia rolę neuroprzebieżników	☐ charakteryzuje elementy neuronu ☐ wymienia rodzaje i funkcje komórek glejowych ☐ wyjaśnia, na czym polegają pobudliwość i przewodnictwo komórek nerwowych ☐ wyjaśnia znaczenie pompy sodowo-potasowej ☐ wyjaśnia, na czym polegają: polaryzacja, depolaryzacja i repolaryzacja ☐ omawia proces przekazywania impulsów między	☐ porównuje budowę neuronu z budową innych komórek ☐ wyjaśnia, na czym polega okres refrakcji ☐ porównuje funkcjonowanie synapsy chemicznej z funkcjonowaniem synapsy elektrycznej ☐ klasyfikuje neuroprzebieżniki

				☐ wymienia czynniki wpływające na szybkość przewodzenia impulsu	komórkami	
35	Ośrodkowy układ nerwowy	☐ wymienia elementy ośrodkowego układu nerwowego ☐ określa położenie elementów ośrodkowego układu nerwowego ☐ wymienia elementy chroniące struktury ośrodkowego układu nerwowego	☐ omawia rozwojowy i kliniczny podział mózgowia ☐ omawia rolę poszczególnych części mózgowia ☐ rozróżnia płaty i ośrodki w korze mózgowej ☐ omawia budowę rdzenia kręgowego ☐ porównuje położenie istoty szarej i istoty białej w mózgowiu i rdzeniu kręgowym	☐ charakteryzuje poszczególne części mózgowia ☐ omawia funkcje układu limbicznego ☐ podaje skład płynu mózgowo-rdzeniowego ☐ charakteryzuje funkcje płynu mózgowo-rdzeniowego ☐ omawia budowę i role opon mózgowia i opon rdzenia	☐ porównuje funkcje półkul mózgu ☐ porównuje mózg i rdzeń kręgowy pod względem budowy i pełnionych funkcji ☐ omawia budowę układu limbicznego ☐ wyjaśnia znaczenie bariery krew–mózg	
36	Obwodowy układ nerwowy	☐ charakteryzuje elementy obwodowego układu nerwowego ☐ definiuje pojęcia: <i>łuk odruchowy</i> , <i>odruch</i>	☐ omawia budowę nerwu ☐ rozróżnia nerwy czaszkowe i nerwy rdzeniowe ☐ charakteryzuje elementy łuku	☐ analizuje przekazywanie impulsu w łuku odruchowym ☐ porównuje odruchy warunkowe z odruchami	☐ omawia doświadczenia Iwana Pawłowa ☐ wyjaśnia, w jaki sposób powstaje instrumentalny odruch warunkowy ☐ dowodzi znaczenia odruchów warunkowych	

			☐ wymienia elementy łuku odruchowego	odruchowego ☐ wymienia przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych	bezwarunkowymi ☐ klasyfikuje rodzaje odruchów ☐ wyjaśnia, na czym polega klasyczny odruch warunkowy ☐ charakteryzuje rodzaje pamięci	w uczeniu się ☐ omawia sposób, w jaki przebiegają informacje przez różne rodzaje pamięci
	37	Autonomiczny układ nerwowy	☐ klasyfikuje części układu nerwowego pod względem funkcjonalnym ☐ wymienia cechy budowy poszczególnych części układu autonomicznego	☐ rozróżnia somatyczny i autonomiczny układ nerwowy ☐ charakteryzuje funkcje układu autonomicznego	☐ porównuje część współczulną autonomicznego układu nerwowego z częścią przywspółczulną tego układu pod względem budowy i funkcji	☐ uzasadnia, że obie części układu autonomicznego wykazują antagonizm czynnościowy
	38	Higiena i choroby układu nerwowego	☐ definiuje pojęcia: <i>stres, stresor</i> ☐ wymienia przykłady sytuacji wywołujących reakcję stresową ☐ wymienia następstwa długotrwałego stresu ☐ wymienia przyczyny depresji ☐ proponuje działania	☐ wyjaśnia, czym są emocje ☐ wymienia objawy stresu ☐ określa wpływ stresu na funkcjonowanie narządów ☐ dowodzi, że depresja jest chorobą współczesnego świata	☐ omawia przebieg reakcji stresowej ☐ omawia neurologiczne podłoże depresji ☐ omawia sposoby diagnostyki i leczenia depresji ☐ wyjaśnia, na czym polega mechanizm powstawania	☐ dowodzi, że długotrwały stres stanowi zagrożenie dla homeostazy ☐ dowodzi, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi ☐ rozróżnia rodzaje nerwic ☐ analizuje fazy stresu ☐ wyjaśnia, że

			<p>profilaktyczne zmniejszające ryzyko wystąpienia depresji</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ podaje przykłady chorób neurologicznych ☐ wymienia przykłady rytmów biologicznych człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ podaje sposoby zmniejszania ryzyka powstawania uzależnień ☐ wymienia fazy snu ☐ ocenia znaczenie snu dla prawidłowego funkcjonowania organizmu ☐ wyjaśnia, czym są rytmy biologiczne 	<p>uzależnienia</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ dowodzi, że uzależnienie to choroba układu nerwowego ☐ charakteryzuje wybrane choroby neurologiczne ☐ omawia dobowy rytm snu i czuwania 	<p>uzależnienie jest chorobą układu kary i układu nagrody</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje fazy snu NREM i REM
Narządy zmysłów	39	Budowa i działanie narządu wzroku	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia elementy narządu wzroku ☐ określa funkcje elementów narządu wzroku ☐ opisuje drogę światła i impulsu nerwowego prowadzącą do powstania wrażeń wzrokowych ☐ wymienia przykłady chorób i wad wzroku ☐ wskazuje podstawowe zasady higieny wzroku 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia funkcje aparatu ochronnego i aparatu ruchowego oka ☐ omawia budowę anatomiczną gałki ocznej ☐ wymienia cechy obrazu powstającego na siatkówce ☐ wyjaśnia, na czym polega akomodacja oka ☐ wymienia przyczyny wad wzroku ☐ omawia sposoby 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa funkcje elementów gałki ocznej ☐ porównuje pręciki z czopkami ☐ omawia mechanizm widzenia ☐ uzasadnia, że jaskra jest chorobą współczesnego świata 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia znaczenie widzenia dwuocznego ☐ analizuje przemiany rodopsyny ☐ analizuje przetwarzanie informacji wzrokowej ☐ charakteryzuje wybrane choroby wzroku ☐ omawia przyczyny, diagnostykę, leczenie i profilaktykę jaskry

				korygowania wad wzroku		
	40	Ucho – narząd słuchu i równowagi	☐ wymienia elementy narządu słuchu i równowagi ☐ określa podstawowe funkcje elementów narządu słuchu i równowagi	☐ dowodzi szkodliwości hałasu ☐ rozróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne ☐ opisuje drogę fal dźwiękowych i impulsu nerwowego prowadzącą do powstania wrażeń słuchowych ☐ omawia budowę błędnika	☐ charakteryzuje elementy narządu słuchu i równowagi pod względem budowy i pełnionych funkcji ☐ omawia powstawanie wrażeń słuchowych i funkcjonowanie ślimaka ☐ wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi	☐ wykazuje, że receptory słuchu i równowagi to mechanoreceptory ☐ wyjaśnia, od czego zależy wysokość i natężenie dźwięku ☐ określa zakres częstotliwości dźwięku, na który reaguje ludzkie ucho
	41	Narządy smaku oraz węchu	☐ wymienia chemoreceptory ☐ wymienia funkcje narządów smaku i węchu	☐ wyjaśnia biologiczne znaczenie zmysłów smaku i węchu ☐ wymienia pięć podstawowych smaków odczuwanych przez człowieka	☐ omawia budowę narządów smaku i węchu	☐ wykazuje związek między budową a funkcją narządów smaku i węchu
Układ hormonalny	42	Budowa i funkcje układu hormonalnego	☐ definiuje pojęcia: <i>hormon, gruczoł dokrewny</i>	☐ rozróżnia hormony tkankowe i hormony miejscowe	☐ klasyfikuje hormony ze względu na ich działanie	☐ charakteryzuje choroby wynikające z zaburzeń funkcjonowania

		<ul style="list-style-type: none"> ☐ wymienia przykłady hormonów tkankowych i hormonów miejscowych ☐ wymienia gruczoły dokrewne ☐ określa położenie gruczołów dokrewnych ☐ wymienia nazwy hormonów przysadki ☐ wymienia choroby wynikające z niedoboru i nadmiaru wybranych hormonów ☐ charakteryzuje funkcje hormonów nadnerczy, trzustki i gonad 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ charakteryzuje funkcje hormonów przysadki, tarczycy, przytarczyc i grasicy ☐ porównuje skutki nadmiaru hormonu wzrostu ze skutkami jego niedoboru w różnych okresach życia ☐ wymienia skutki cukrzycy ☐ wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działania hormonów ☐ podaje przykłady hormonów działających antagonistycznie 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, na czym polega działanie autokrynne, parakrynne, endokrynne i neurokrynne hormonów ☐ omawia działanie wybranych hormonów tkankowych i hormonów miejscowych ☐ omawia funkcje szyszynki ☐ określa, jakie działania profilaktyczne należy podejmować w celu uniknięcia zachorowania na cukrzycę 	<ul style="list-style-type: none"> nadnerczy i trzustki ☐ porównuje typy cukrzycy ☐ omawia diagnostykę i sposób leczenia cukrzycy ☐ porównuje działanie insuliny i glukagonu oraz kalcytoniny i parathormonu 	
	43	Regulacja wydzielania hormonów	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>ujemne sprzężenie zwrotne</i> ☐ wyjaśnia, jakie znaczenie mają hormony tropowe 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia mechanizm ujemnego sprzężenia zwrotnego na przykładzie regulacji pracy tarczycy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia działanie hormonów podwzgórza ☐ klasyfikuje hormony ze względu na ich budowę 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ dowodzi związku między układem dokrewnym a układem nerwowym w utrzymaniu homeostazy ☐ wykazuje, że

				☐ wyjaśnia, na czym polega regulacyjna rola hormonów podwzgórza i przysadki ☐ porównuje układ hormonalny z układem nerwowym	chemiczną ☐ porównuje mechanizm działania hormonów białkowych z mechanizmem działania hormonów steroidowych	podwzgórze i przysadka odgrywają nadrzędną rolę regulacji hormonalnej
Rozmnażanie i rozwój człowieka	44	Budowa i funkcjonowanie męskich narządów rozrodczych	☐ wymienia elementy męskiego układu rozrodczego ☐ wymienia funkcje męskich narządów płciowych ☐ wymienia męskie cechy płciowe ☐ definiuje pojęcie <i>spermatogeneza</i>	☐ rozróżnia narządy zewnętrzne i wewnętrzne męskiego układu rozrodczego ☐ rozpoznaje elementy męskiego układu rozrodczego ☐ wymienia fazy spermatogenezy ☐ omawia budowę plemnika ☐ wyjaśnia znaczenie testosteronu	☐ klasyfikuje męskie cechy płciowe na pierwszorzędowe, drugorzędowe i trzeciorzędowe ☐ omawia budowę poszczególnych elementów męskiego układu rozrodczego ☐ omawia przebieg spermatogenezy ☐ określa funkcję poszczególnych elementów plemnika	☐ uzasadnia związek między budową a funkcją męskich narządów płciowych ☐ omawia skład nasienia
	45	Budowa i funkcjonowanie żeńskich narządów rozrodczych	☐ wymienia elementy żeńskiego układu rozrodczego ☐ wymienia funkcje elementów żeńskiego układu rozrodczego	☐ rozróżnia narządy zewnętrzne i wewnętrzne żeńskiego układu rozrodczego ☐ rozpoznaje	☐ omawia budowę poszczególnych elementów układu rozrodczego ☐ charakteryzuje przebieg oogenezy	☐ uzasadnia związek między budową a funkcją żeńskich narządów płciowych ☐ wyjaśnia, na czym polega hormonalna

			☐ definiuje pojęcia: <i>oogeneza, cykl miesięczkowy</i> ☐ wymienia fazy cyklu miesięczkowego	elementy żeńskiego układu rozrodczego ☐ wymienia fazy oogenezy ☐ wyjaśnia znaczenie żeńskich hormonów płciowych	☐ omawia zmiany zachodzące w błonie śluzowej macicy w czasie cyklu miesięczkowego ☐ określa zmiany w jajniku w czasie cyklu miesięczkowego ☐ omawia budowę oocytu II rzędu	regulacja cyklu miesięczkowego ☐ porównuje oogenezę ze spermatogenezą
	46	Rozwój człowieka	☐ definiuje pojęcia: <i>zapłodnienie, implantacja</i> ☐ wymienia etapy rozwoju zarodkowego ☐ wymienia rodzaje błon płodowych ☐ wymienia funkcje łożyska ☐ wymienia fazy porodu ☐ wymienia czynniki wpływające na przebieg rozwoju prenatalnego i postnatalnego ☐ wymienia etapy	☐ określa funkcje błon płodowych ☐ omawia powstawanie łożyska ☐ wyjaśnia znaczenie łożyska ☐ wymienia przyczyny powstawania wad wrodzonych ☐ ocenia znaczenie diagnostyki prenatalnej ☐ charakteryzuje etapy rozwoju postnatalnego	☐ omawia przebieg zapłodnienia ☐ charakteryzuje etapy rozwoju zarodkowego ☐ charakteryzuje rozwój płodowy ☐ omawia przebieg implantacji ☐ charakteryzuje budowę łożyska ☐ ocenia znaczenie bariery łożyskowej ☐ omawia fazy porodu	☐ omawia wędrówkę plemników w poszczególnych częściach żeńskiego układu rozrodczego ☐ określa rolę struktur zarodkowych i narządów płodowych w życiu prenatalnym ☐ omawia rolę hormonów wytwarzanych przez łożysko ☐ omawia metody badań prenatalnych ☐ omawia zasady oceny stanu zdrowia noworodka

			rozwoju postnatalnego			
	47	Planowanie rodziny. Choroby i higiena układu rozrodczego	☐ wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>antykoncepcja</i> ☐ wymienia metody wykorzystywane w planowaniu rodziny ☐ wymienia choroby układu rozrodczego i choroby przenoszone drogą płciową ☐ wymienia zasady zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób przenoszonych drogą płciową	☐ charakteryzuje wybrane naturalne i sztuczne metody regulacji poczęć ☐ ocenia zagrożenia wynikające z zakażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową ☐ przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia ☐ wskazuje raka szyjki macicy jako chorobę współczesnego świata	☐ wyjaśnia, na czym polega zapłodnienie <i>in vitro</i> ☐ omawia przyczyny niepłodności ☐ klasyfikuje metody regulacji poczęć ☐ omawia zasady działania poszczególnych metod antykoncepcji ☐ charakteryzuje wybrane choroby układu rozrodczego	☐ wskazuje wady i zalety metod antykoncepcji ☐ omawia sposób diagnozowania, leczenia i profilaktyki raka szyjki macicy ☐ ocenia znaczenie regularnych wizyt u ginekologa
Choroby a zdrowie człowieka	48	Uwarunkowani a zdrowia. Choroby zakaźne i pasożytnicze	☐ definiuje pojęcia: <i>zdrowie, choroba</i> ☐ wymienia główne czynniki warunkujące zdrowie ☐ wymienia czynniki chorobotwórcze ☐ wymienia źródła zakażenia ☐ wymienia bezpośrednie i	☐ rozróżnia zdrowie fizyczne, psychiczne, społeczne i duchowe ☐ klasyfikuje czynniki chorobotwórcze ☐ rozróżnia choroby cywilizacyjne i społeczne ☐ wymienia główne wrota zakażenia się	☐ omawia główne czynniki wpływające na zdrowie ☐ wyjaśnia znaczenie znajomości etiologii i patogenezy we właściwym leczeniu chorób ☐ omawia czynniki chorobotwórcze ☐ charakteryzuje	☐ wyróżnia kryteria klasyfikacji chorób ☐ klasyfikuje choroby pod względem dróg rozprzestrzeniania się patogenów ☐ określa wrota zakażenia dla patogenów wywołujących wybrane choroby ☐ określa sposób

			<p>pośrednie drogi rozprzestrzeniania się patogenów biologicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ proponuje sposoby na uniknięcie zarażenia się wybranymi chorobami zakaźnymi i pasożytniczymi 	<p>patogenami</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>etiologia, patogeneza</i> ☐ proponuje działania profilaktyczne, metody zwalczania i leczenia chorób zakaźnych ☐ przyporządkowuje czynniki chorobotwórcze do wybranych chorób zakaźnych i pasożytniczych 	<p>drogi rozprzestrzeniania się patogenów biologicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ omawia główne wrota zakażenia się patogenami ☐ określa drogi rozprzestrzeniania się wybranych chorób zakaźnych i pasożytniczych 	<p>nabywania odporności na wybrane choroby zakaźne</p>
	49	Choroby nowotworowe	<ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia różnicę między nowotworami łagodnymi a nowotworami złośliwymi ☐ wymienia przyczyny powstawania nowotworów ☐ wyjaśnia, w jaki sposób powstają przerzuty ☐ wymienia czynniki zewnętrzne będące 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ klasyfikuje czynniki kancerogenne ☐ definiuje pojęcia <i>karcinogeneza, onkogeny</i> ☐ nazywa etapy powstawania nowotworu ☐ wskazuje cechy komórek nowotworu ☐ proponuje działania profilaktyczne zmniejszające ryzyko 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ klasyfikuje nowotwory na łagodne i złośliwe ☐ charakteryzuje grupy genów odpowiedzialnych za powstawanie nowotworów ☐ wyjaśnia różnicę między mutagenami a kancerogenami ☐ omawia etapy powstawania nowotworu 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ porównuje nowotwory łagodne z nowotworami złośliwymi ☐ omawia metody leczenia nowotworów

			<p>najczęstszą przyczyną powstawania nowotworów</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ wyjaśnia, dlaczego wczesne wykrycie zmian nowotworowych jest ważnym elementem walki z nowotworem 	<p>powstania nowotworu</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ uzasadnia, że palenie tytoniu ma negatywne skutki dla zdrowia człowieka 		
	50	Uzależnienia	<ul style="list-style-type: none"> ☐ definiuje pojęcia: <i>uzależnienie, zespół abstynencyjny, substancja psychoaktywna, alkoholizm, narkomania, lekomania</i> ☐ wyjaśnia, w jakiej sytuacji stwierdza się uzależnienie ☐ dowodzi negatywnego wpływu alkoholu i palenia tytoniu na zdrowie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ podaje przykłady substancji psychoaktywnych ☐ wyjaśnia, czym są uzależnienia fizyczne i psychiczne ☐ wymienia czynniki sprzyjające rozwojowi uzależnienia od alkoholu ☐ wyjaśnia, na czym polega profilaktyka uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa znaczenie tolerancji w powstawaniu uzależnień ☐ uzasadnia negatywny wpływ kofeiny i dopalaczy na zdrowie człowieka ☐ określa skutki spożywania alkoholu i palenia tytoniu na poszczególne narządy ☐ uzasadnia konieczność zdrowego trybu życia u kobiet będących w ciąży ☐ omawia sposoby leczenia uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ określa skutki uzależnień fizycznych i psychicznych ☐ analizuje fazy uzależnienia od substancji psychoaktywnej ☐ przewiduje skutki uzależnienia od leków dla zdrowia człowieka

WYMAGANIA EDUKACYJNE - ZAKRES ROZSZERZONY - NOWA ERA – CZĘŚĆ 3

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań na poszczególne oceny			
			dopuszczający (K) konieczny	dostateczny (P) podstawowy	dobry (R) rozszerzający	bardzo dobry (D) dopełniający
Mechanizmy dziedziczenia	1.	Budowa i rola kwasów nukleinowych	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę pojedynczego nukleotydu DNA i RNA • określa rolę DNA jako nośnika informacji genetycznej • wymienia rodzaje RNA • określa rolę podstawowych rodzajów RNA • charakteryzuje 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje sposób łączenia się nukleotydów w pojedynczym łańcuchu DNA • wyjaśnia, z czego wynika komplementarność zasad • uzupełnia schemat jednego łańcucha polinukleotydowego DNA o łańcuch komplementarny 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega różna orientacja łańcuchów polinukleotydowych DNA • rozpoznaje poszczególne wiązania w cząsteczce DNA • wyjaśnia, na czym polega reguła Chargaffa • porównuje budowę i funkcje DNA z 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasadę tworzenia nazw nukleotydów • planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie roli DNA jako nośnika informacji genetycznej • rozróżnia DNA od RNA za pomocą reguły Chargaffa

		<p>budowę przestrzenną cząsteczki DNA</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>podwójna helisa</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę chemiczną i przestrzenną RNA • określa lokalizację RNA w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<p>budową i funkcjami RNA</p>	
2.	Replikacja DNA	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>replikacja</i> • wyjaśnia znaczenie replikacji DNA • wymienia etapy replikacji DNA • uzasadnia konieczność zachodzenia replikacji przed podziałem komórki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>widelki replikacyjne, oczko replikacyjne</i> • omawia przebieg replikacji • wyjaśnia, na czym polega semikonserwatywny charakter replikacji DNA • określa rolę polimerazy DNA podczas replikacji • porównuje przebieg replikacji w komórkach 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne etapy replikacji • wyjaśnia, skąd pochodzi energia potrzebna do syntezy nowego łańcucha DNA • wykazuje różnice w syntezie obu nowych łańcuchów DNA • wyjaśnia rolę sekwencji telomerowych • określa rolę 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia poszczególne modele replikacji • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie, że replikacja DNA jest semikonserwatywna • wykazuje naprawczą rolę polimerazy DNA w replikacji • omawia

			prokariotycznych i eukariotycznych	poszczególnych enzymów w replikacji DNA	mechanizmy regulacji replikacji DNA
3.	Geny i genomy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>gen, genom, pozagenowy DNA, chromosom, chromatyna, nukleosom</i> • rozróżnia eksony i introny • określa lokalizację DNA w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę genu • rozróżnia geny ciągłe i nieciągłe • wymienia rodzaje sekwencji wchodzących w skład genomu • wyjaśnia pojęcia: <i>sekwencje powtarzalne, pseudogeny</i> • omawia skład chemiczny chromatyny • przedstawia budowę chromosomu 	<ul style="list-style-type: none"> • określa informacje zawarte w genie • charakteryzuje genom wirusa • porównuje strukturę genomów prokariotycznego i eukariotycznego • wymienia i charakteryzuje etapy upakowania DNA w jądrze komórkowym 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje heterochromatynę z euchromatyną • różnicuje genom wirusowy ze względu na wybrane kryteria • omawia genom mitochondrialny człowieka
4.	Związek między genem a cechą	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>kod genetyczny, ekspresja genu,</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg transkrypcji i translacji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg odwrotnej transkrypcji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady wirusów, u

			<p><i>translacja, transkrypcja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia i charakteryzuje cechy kodu genetycznego • ilustruje schematycznie etapy odczytywania informacji genetycznej • nazywa etapy translacji 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje tabelę kodu genetycznego • wyjaśnia zasadę kodowania informacji genetycznej organizmu przez kolejne trójki nukleotydów w DNA i mRNA • określa rolę polimerazy RNA w procesie transkrypcji • określa rolę aminoacylo-tRNA i rybosomów w translacji 	<p>wirusowego RNA</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapisuje sekwencję aminokwasów łańcucha peptydowego na podstawie sekwencji nukleotydów mRNA • porównuje ekspresję genów w komórkach prokariotycznych i eukariotycznych • określa rolę i sposoby modyfikacji potranskrypcyjnej RNA • określa rolę i sposoby modyfikacji potranslacyjnej białek 	<p>których występuje odwrotna transkrypcja</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do tworzenia się polirybosomów • wyjaśnia biologiczne znaczenie polirybosomów • porównuje przebieg ekspresji genów w jądrze i organellach komórki eukariotycznej
--	--	--	--	--	--	--

5.	Regulacja ekspresji genów	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>operon</i> • wskazuje na schemacie sekwencje regulatorowe operonu oraz geny struktury • wymienia poziomy kontroli ekspresji genów w komórce eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega regulacja ekspresji genów w komórce prokariotycznej na podstawie modelu operonu laktozowego i tryptofanowego • wyjaśnia, jakie znaczenie w regulacji ekspresji genów operonu laktozowego mają: gen kodujący represor, operator i promotor • omawia regulację inicjacji transkrypcji w komórce eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia regulację negatywną od pozytywnej w przypadku działania operonu laktozowego • porównuje sposób regulacji ekspresji genów struktury operonu laktozowego i operonu tryptofanowego • wyjaśnia, na czym polega alternatywne składanie RNA • porównuje regulację ekspresji genów w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega regulacja dostępu do genu w komórce eukariotycznej • wyjaśnia, w jaki sposób powstają różne formy białek podczas ekspresji jednego genu • omawia rolę niekodującego RNA w regulacji ekspresji genów w komórce eukariotycznej • wyjaśnia, w jaki sposób regulacja ekspresji genów u organizmów wielokomórkowych powoduje
----	---------------------------	--	---	---	---

						zróżnicowanie komórek na poszczególne typy
6.	Dziedziczenie cech. I prawo Mendla	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>allel, genotyp, fenotyp, homozygota, heterozygota, allel dominujący, allel recesywny</i> • zapisuje przebieg i wyniki doświadczeń Gregora Mendla za pomocą kwadratu Punnetta • podaje treść I prawa Mendla 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia prace G. Mendla, na podstawie których sformułował on reguły dziedziczenia • wymienia przykłady cech człowieka dziedziczonych zgodnie z I prawem Mendla • wykonuje przykładowe krzyżówki jednogenowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>linia czysta</i> • wyjaśnia, jakie znaczenie w doświadczeniach G. Mendla miało wyhodowanie przez niego osobników grochu zwyczajnego należących do linii czystych • analizuje wyniki krzyżówek jednogenowych na przykładzie grochu zwyczajnego • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów 	<ul style="list-style-type: none"> • określa sposób wykonania i znaczenie krzyżówki testowej jednogenowej 	

					i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia jednej cechy	
7.	II prawo Mendla	<ul style="list-style-type: none"> • podaje treść II prawa Mendla 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje przykładowe krzyżówki dwugenowe 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wyniki krzyżówek dwugenowych na przykładzie grochu zwyczajnego • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia dwóch cech niesprzężonych 	<ul style="list-style-type: none"> • określa sposób wykonania i znaczenie krzyżówki testowej dwugenowej • ocenia znaczenie badań G. Mendla dla rozwoju genetyki 	
8.	Chromosomowa teoria dziedziczenia	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>locus, geny sprzężone, crossing-over</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależność między częstością zachodzenia <i>crossing-over</i> a 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza częstość <i>crossing-over</i> między dwoma genami 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje różnice między genami niesprzężonymi a sprzężonymi 	

		<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne założenia chromosomowej teorii dziedziczenia • wyjaśnia, na czym polega zjawisko sprzężenia genów 	<p>odległością między dwoma genami w chromosomie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega mapowanie genów • wykonuje przykładowe krzyżówki dotyczące dziedziczenia genów sprzężonych 	<p>sprzężonymi</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia dwóch cech sprzężonych • analizuje wyniki krzyżówek dotyczących dziedziczenia genów sprzężonych • oblicza odległość między genami 	
9.	Determinacja płci. Cechy sprzężone z płcią	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>kariotyp</i>, <i>chromosomy płci</i> • wskazuje podobieństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy oraz objawy chorób uwarunkowanych mutacjami genów sprzężonych z płcią 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jaką rolę w determinacji płci odgrywają gen SRY i hormony 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jakie znaczenie ma proces inaktywacji jednego z

		<p>i różnice między kariotypem kobiety a kariotypem mężczyzny</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia sposób determinacji płci u człowieka • charakteryzuje kariotyp człowieka • określa płeć różnych osób na podstawie analizy ich kariotypu • wymienia przykłady cech sprzężonych z płcią 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje krzyżówki dotyczące dziedziczenia cech sprzężonych z płcią • określa prawdopodobieństw o wystąpienia choroby sprzężonej z płcią • wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy hemofilii i daltonizmu • rozróżnia cechy sprzężone z płcią i cechy związane z płcią 	<p>wytwarzane przez rozwijające się jądra</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia mechanizm inaktywacji chromosomu X • charakteryzuje dwa podstawowe typy genetycznej determinacji płci i podaje przykłady organizmów, u których one występują • wyjaśnia powody, dla których daltonizm i hemofilia występują niemal wyłącznie u mężczyzn 	<p>chromosomów X w większości komórek organizmu kobiety</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przykłady środowiskowego mechanizmu determinowania płci • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie związku dziedziczenia koloru oczu muszki owocowej z dziedziczeniem płci
10.	Inne sposoby	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>allele wielokrotne</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>dominacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>geny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to znaczy, że

		dziedziczenia cech	<p>na przykładzie dziedziczenia grup krwi u człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje krzyżówki dotyczące dziedziczenia grup krwi i czynnika Rh • określa prawdopodobieństw o wystąpienia określonego fenotypu u potomstwa w wypadku dziedziczenia alleli wielokrotnych 	<p><i>niezpełna, kodominacja, geny kumulatywne, geny plejotropowe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje relacje między allelami jednego genu oparte na dominacji niezpełnej i kodominacji • określa prawdopodobieństw o wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku kodominacji • podaje przykład cechy uwarunkowanej obecnością genów kumulatywnych 	<p><i>komplementarne, geny dopełniające się, geny epistatyczne, geny hipostatyczne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, z jakiego powodu geny determinujące barwę kwiatów groszku pachnącego zostały nazwane genami komplementarnym i • określa prawdopodobieństw o wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia genów 	<p>choroba genetyczna jest uwarunkowana przez gen plejotropowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa prawdopodobieństw o wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia genów epistatycznych
--	--	--------------------	---	---	---	---

					<p>dopełniających się</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega działanie genów epistatycznych i hipostatycznych w wypadku dziedziczenia barwy sierści u gryzoni 	
11.	Zmienność organizmów	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>zmienność genetyczna</i>, <i>zmienność środowiskowa</i> • wymienia rodzaje zmienności i wskazuje zależności między nimi • wymienia przykłady potwierdzające występowanie zmienności środowiskowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>zmienność ciągła</i>, <i>zmienność nieciągła</i> • wymienia przykłady zmienności ciągłej i nieciągłej • omawia przyczyny zmienności genetycznej • określa znaczenie zmienności genetycznej i środowiskowej • porównuje 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób niezależna segregacja chromosomów, <i>crossing-over</i> oraz losowe łączenie się gamet wpływają na zmienność osobniczą • wymienia cechy mutacji, które stanowią jedno z głównych źródeł 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>transpozony</i> i określa znaczenie transpozonów w rozwoju zmienności osobniczej • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>norma reakcji genotypu</i> • wyjaśnia 	

				<p>zmienność genetyczną ze zmiennością środowiskową</p>	<p>zmienności genetycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje zmienność genetyczną rekombinacyjną ze zmiennością mutacyjną • określa fenotypy zależne od genotypu oraz od wpływu środowiska 	<p>przyczyny zmienności obserwowanej w wypadku organizmów o identycznych genotypach</p>
12.	Zmiany w informacji genetycznej	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacja, mutacja genowa, mutacja chromosomowa strukturalna, mutacja chromosomowa liczbowa, czynnik mutagenny</i> • wymienia przykłady fizycznych, 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacja somatyczna, mutacja generatywna, mutacja spontaniczna, mutacja indukowana</i> • klasyfikuje mutacje według różnych kryteriów • określa ryzyko 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacje letalne, mutacje subletalne, mutacje neutralne, mutacje korzystne, protoonkogeny, onkogeny, geny supresorowe</i> • wyjaśnia charakter zmian w DNA 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje i ilustruje zmiany kariotypu dowolnego organizmu powstałe w wyniku mutacji chromosomowych liczbowych • wyjaśnia znaczenie mutacji 	

		<p>chemicznych i biologicznych czynników mutagennych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady mutacji genowych i mutacji chromosomowych • wymienia pozytywne i negatywne skutki mutacji 	<p>przekazania mutacji potomstwu</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny mutacji spontanicznych i mutacji indukowanych • uzasadnia konieczność ograniczenia w codziennym życiu stosowania substancji mutagennych 	<p>typowych dla różnych mutacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa skutki mutacji genowych dla kodowanego przez dany gen łańcucha polipeptydowego • omawia przyczyny powstawania mutacji chromosomowych liczbowych • rozpoznaje na schematach różne rodzaje mutacji chromosomowych • wskazuje na zależności między występowaniem mutacji a transformacją nowotworową komórki 	<p>w przebiegu ewolucji</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnicę między kariotypami organizmu aneuploidalnego i organizmu poliploidalnego • wymienia przykłady protoonkogenów i genów supresorowych oraz chorób nowotworowych związanych z ich mutacjami
--	--	--	--	--	---

13.	Choroby jednogenowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady chorób genetycznych uwarunkowanych obecnością w autosomach zmutowanych alleli dominujących i recesywnych • wyjaśnia pojęcie <i>choroby bloku metabolicznego</i> • wyjaśnia, na czym polegają choroby bloku metabolicznego • wymienia przykłady chorób bloku metabolicznego • wskazuje choroby bloku metabolicznego, których leczenie polega na 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje choroby genetyczne w zależności od sposobu ich dziedziczenia • wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy mukowiscydozy, fenyloketonurii, choroby Huntingtona, anemii sierpowatej • rozpoznaje na rycinie prawidłowe oraz sierpowate erythrocyty krwi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy albinizmu, alkaptonurii, choroby Parkinsona, dystrofii mięśniowej Duchenne'a, krzywicy odpornej na witaminę D • wymienia przykłady stosowanych obecnie metod leczenia wybranych chorób genetycznych oraz ocenia ich skuteczność • wymienia przykłady chorób człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje strukturę i właściwości hemoglobiny prawidłowej oraz hemoglobiny sierpowatej • charakteryzuje choroby człowieka wynikające z mutacji DNA mitochondrialnego • uzasadnia znaczenie analizy rodowodów jako metody diagnozowania chorób genetycznych
-----	---------------------	---	---	--	--

		stosowaniu odpowiedniej diety eliminacyjnej		wynikających z mutacji mitochondrialnego DNA <ul style="list-style-type: none"> • ustala typy dziedziczenia chorób genetycznych na podstawie analizy rodowodów 	
14.	Choroby chromosomalne i wieloczynnikowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady oraz objawy chorób genetycznych człowieka wynikających z nieprawidłowej struktury chromosomów • wymienia przykłady chorób genetycznych człowieka wynikających ze zmiany liczby 	<ul style="list-style-type: none"> • określa rodzaj zmian kariotypu u chorych z zespołem Downa, zespołem Klinefeltera i zespołem Turnera • wymienia objawy zespołu Downa, zespołu Klinefeltera i zespołu Turnera • wyjaśnia zależność między wiekiem rodziców a 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia choroby spowodowane mutacjami strukturalnymi na przykładzie przewlekłej białaczki szpikowej • określa rodzaj zmian kariotypu u chorych z zespołem Edwardsa i zespołem Patau 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje fotografie kariotypów człowieka • omawia choroby wieloczynnikowe

			autosomów i chromosomów płci	prawdopodobieństwem urodzenia się dziecka z zespołem Downa	<ul style="list-style-type: none"> wymienia objawy zespołu Edwardsa i zespołu Patau 	
Biotechnologia molekularna	1.	Biotechnologia. Podstawowe techniki inżynierii genetycznej	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>biotechnologia molekularna, inżynieria genetyczna, elektroforeza DNA, PCR, klonowanie DNA, transformacja genetyczna</i> wymienia przykłady dziedzin życia, w których można zastosować biotechnologię molekularną wymienia enzymy stosowane w biotechnologii molekularnej wymienia techniki 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>sonda molekularna, wektor, sekwencjonowanie DNA, hybrydyzacja DNA</i> wyjaśnia, czym się zajmuje inżynieria genetyczna omawia wykorzystanie enzymów restrykcyjnych, ligaz i polimeraz DNA wyjaśnia, na czym polega: hybrydyzacja DNA z wykorzystaniem sondy molekularnej, analiza restrykcyjna, 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje biotechnologię klasyczną z biotechnologią molekularną charakteryzuje enzymy stosowane w biotechnologii molekularnej omawia poszczególne etapy analizy restrykcyjnej DNA, przebiegu PCR, klonowania DNA określa cel tworzenia bibliotek genomowych 	<ul style="list-style-type: none"> sprawdza, jakie produkty powstaną na skutek cięcia DNA przez enzymy restrykcyjne określa zalety i wady łańcuchowej reakcji polimerazy omawia metody pośredniego i bezpośredniego wprowadzenia DNA do komórek roślin i zwierząt analizuje przebieg klonowania DNA na przykładzie genu myszy

		<p>inżynierii genetycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia etapy modyfikacji genomu 	<p>elektroforeza DNA, PCR, sekwencjonowanie DNA, klonowanie DNA, transformacja genetyczna</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia po jednym przykładzie praktycznego wykorzystania technik inżynierii genetycznej wymienia sposoby wprowadzenia obcego genu do komórki 	<p>i bibliotek cDNA</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wektory stosowane do transformacji genetycznej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia etapy tworzenia bibliotek genomowych i bibliotek cDNA
2.	Organizmy zmodyfikowane genetycznie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>organizm zmodyfikowany genetycznie</i>, <i>organizm transgeniczny</i>, <i>produkt GMO</i> wskazuje 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady zmodyfikowanych genetycznie roślin i zwierząt omawia perspektywy praktycznego wykorzystania 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje metody otrzymywania bakterii i roślin transgenicznych omawia etapy modyfikacji komórek 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wybrane modyfikacje genetyczne mikroorganizmów, roślin i zwierząt wyjaśnia, w jaki sposób kontroluje się

		<p>podobieństwa i różnice między organizmami zmodyfikowanymi genetycznie oraz transgenicznymi</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia metody otrzymywania organizmów zmodyfikowanych genetycznie • wymienia przykłady praktycznego wykorzystania mikroorganizmów, roślin i zwierząt zmodyfikowanych genetycznie 	<p>organizmów zmodyfikowanych genetycznie w rolnictwie, przemyśle, medycynie i nauce</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia sposób oznakowania produktów GMO • wskazuje na zagrożenia ze strony GMO 	<p>zarodkowych zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady produktów GMO • podaje przykłady badań stosowanych w wypadku organizmów zmodyfikowanych genetycznie 	<p>mikroorganizmy zmodyfikowane genetycznie uwolnione do środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje sposoby zapobiegania zagrożeniom ze strony GMO • analizuje argumenty przemawiające za genetyczną modyfikacją organizmów oraz przeciw niej • omawia regulacje prawne dotyczące GMO w Unii Europejskiej
3.	Klonowanie – korzyści i zagrożenia	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>klon</i>, <i>klonowanie</i> • wymienia przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób otrzymuje się klony 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rodzaje rozmnażania bezpłciowego jako 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje kolejne etapy klonowania zwierząt metodą

		<p>organizmów będących naturalnymi klonami</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa cele klonowania mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt 	<p>mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby wykorzystania klonów mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt w różnych dziedzinach życia człowieka • wskazuje na obawy etyczne dotyczące klonowania zwierząt • uzasadnia swoje stanowisko w sprawie klonowania człowieka 	<p>przykłady naturalnego klonowania</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia sposoby klonowania roślin i zwierząt • formułuje argumenty przemawiające za klonowaniem zwierząt oraz przeciw niemu • porównuje klonowanie terapeutyczne i klonowanie reprodukcyjne 	<p>transplantacji jąder i rozdzielania komórek zarodka</p> <ul style="list-style-type: none"> • planuje doświadczenie, którego celem będzie udowodnienie, że jądro zróżnicowanej komórki może pokierować rozwojem organizmu • wymienia przykłady osiągnięć w klonowaniu zwierząt
4.	Biotechnologia molekularna w medycynie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>diagnostyka molekularna</i>, <i>biofarmaceutyki</i>, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia argumenty przemawiające za stosowaniem szczepionek 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia korzyści i zagrożenia wynikające z ustalenia 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wykorzystanie mikromacierzy w diagnostyce

			<p><i>terapia genowa, komórki macierzyste</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z poznania genomu człowieka • wyjaśnia, czym zajmuje się diagnostyka molekularna • wymienia przykłady technik inżynierii genetycznej wykorzystywanych w diagnozowaniu chorób genetycznych 	<p>wytwarzanych metodami inżynierii genetycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wykorzystanie diagnostyki molekularnej w wykrywaniu chorób genetycznych, zakaźnych, nowotworowych oraz wieloczynnikowych • wymienia przykłady leków otrzymanych metodami inżynierii genetycznej • wyjaśnia, na czym polega terapia genowa • omawia zastosowanie komórek 	<p>sekwencji genomu człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób otrzymuje się nowoczesne szczepionki • porównuje szczepionki rekombinowane ze szczepionkami DNA • charakteryzuje techniki inżynierii genetycznej wykorzystywane w diagnostyce molekularnej • omawia sposoby wytwarzania biofarmaceutyków • wyjaśnia pojęcie <i>przeciwciała monoklonalne</i> • podaje przykłady 	<p>molekularnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa znaczenie wykorzystania komórek macierzystych w leczeniu chorób • planuje doświadczenie mające na celu udowodnienie, że zróżnicowane komórki można przekształcić w komórki macierzyste
--	--	--	--	---	--	---

			<p>macierzystych w leczeniu chorób człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym się zajmuje medycyna molekularna 	<p>wykorzystania przeciwciał monoklonalnych w medycynie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób biotechnologia może się przyczynić do postępu w transplantologii • omawia korzyści i zagrożenia wynikające z terapii genowej 	
5.	Inne zastosowania biotechnologii molekularnej	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>profilu genetyczny</i> • wymienia przykłady praktycznego zastosowania badań DNA w medycynie sądowej, ewolucjonizmie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby zastosowania metod genetycznych w medycynie sądowej, ewolucjonizmie i systematyce • wyjaśnia sposób wykorzystania analizy DNA do 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>sekwencje mikrosatelitarne</i> • uzasadnia znaczenie analizy sekwencji DNA w badaniach ewolucyjnych i taksonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje kolejne etapy ustalania profilu genetycznego • omawia wykorzystanie DNA mitochondrialnego w badaniach

			i systematyce	określenia pokrewieństwa (np. ustalania lub wykluczania ojcostwa)		ewolucyjnych <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>filogenetyka molekularna</i> • analizuje drzewo filogenetyczne • przedstawia sposoby wykorzystania informacji zawartych w DNA
Ekologia	1.	Czym się zajmuje ekologia?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>ekologia, ochrona środowiska, ochrona przyrody, siedlisko, nisza ekologiczna</i> • określa zakres badań ekologicznych • klasyfikuje czynniki środowiska na biotyczne i abiotyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • określa, czym się zajmują ekologia, ochrona środowiska i ochrona przyrody • określa niszę ekologiczną wybranych gatunków • wyjaśnia relacje między siedliskiem a niszą ekologiczną organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między zasobami środowiska a warunkami środowiska • podaje przykłady ilustrujące prawo minimum, prawo tolerancji ekologicznej, zasadę współdziałania 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>gatunek kosmopolityczny</i> • wykazuje, że pojęcie niszy ekologicznej dotyczy zarówno osobnika, jak i gatunku • omawia zakres tolerancji ekologicznej

		<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>zasoby środowiska, warunki środowiska</i>, podaje odpowiednie przykłady • wyjaśnia pojęcia: <i>nisza ekologiczna, gatunki wskaźnikowe</i> • wymienia przykłady praktycznego zastosowania gatunków wskaźnikowych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia prawo minimum i prawo tolerancji ekologicznej • wyjaśnia, na czym polega zasada współdziałania czynników środowiska • wyjaśnia, dlaczego porosty wykorzystuje się do oceny stanu czystości powietrza 	<p>czynników</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia podobieństwa i różnice między prawem minimum a prawem tolerancji ekologicznej • uzasadnia, że istnieje związek między zakresem tolerancji organizmów a ich rozmieszczeniem na Ziemi • charakteryzuje zasady wyodrębniania form ekologicznych organizmów • wyjaśnia pojęcia: <i>eurybionty, stenobionty</i> 	<p>organizmów wobec konkretnego czynnika środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między gatunkami kosmopolitycznymi a wskaźnikowymi • charakteryzuje formy ekologiczne roślin wyodrębnione ze względu na wymagania dotyczące ilości wody • planuje doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji wybranego
--	--	--	---	---	---

					<ul style="list-style-type: none"> • interpretuje wykres ilustrujący zakres tolerancji różnych gatunków wobec wybranego czynnika środowiska 	<p>gatunku rośliny na działanie określonego czynnika środowiska</p>
2.	Ekologia populacji	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>populacja lokalna gatunku</i> • wymienia dwa podstawowe typy oddziaływania między osobnikami w populacji • wymienia cechy charakteryzujące populację • omawia znaczenie liczebności i zagęszczenia jako parametrów opisujących populację 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>rozrodczość, śmiertelność, migracja, struktura wiekowa populacji, struktura płciowa populacji, zasięg przestrzenny, rozmieszczenie, emigracja, imigracja</i> • charakteryzuje podstawowe typy rozmieszczenia populacji i podaje przykłady gatunków, które reprezentują każdy z nich 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>opór środowiska, tempo wzrostu populacji</i> • charakteryzuje oddziaływania między członkami populacji • omawia regułę Alleego i podaje przykłady jej działania • wymienia czynniki wpływające na przebieg krzywej przeżywania organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między rozrodczością fizjologiczną i ekologiczną oraz śmiertelnością fizjologiczną i ekologiczną • porównuje strategie rozrodu typu <i>r</i> oraz typu <i>K</i> • charakteryzuje czynniki wpływające na liczebność populacji 	

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na liczebność populacji 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia trzy podstawowe typy krzywej przeżywania, podaje przykłady gatunków, dla których są one charakterystyczne charakteryzuje niezależne od zagęszczenia czynniki ograniczające liczebność populacji 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje piramidę obrazującą strukturę wiekową i strukturę płciową populacji określa możliwości rozwoju danej populacji przedstawia w sposób graficzny wzrost wykładniczy i wzrost logistyczny populacji wymienia zalety i wady życia w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje podstawowe modele wzrostu populacji i podaje przykłady gatunków, które reprezentują każdy z nich omawia formy rozmieszczenia skupiskowego populacji omawia trzy podstawowe okresy w życiu każdego osobnika
3.	Oddziaływania antagonistyczne między organizmami	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje oddziaływania międzygatunkowe na antagoniczne i nieantagonistyczne wymienia przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje oddziaływania międzygatunkowe w relacjach: ofiara – drapieżnik, roślina – roślinożerca, 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega zasada konkurencyjnego wypierania omawia skutki konkurencji blisko 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie mające na celu wykazanie istnienia konkurencyjnego

			<p>oddziaływań anatagonistycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej • wymienia przykłady oddziaływań międzygatunkowych ograniczających liczebność populacji • wymienia główne przyczyny i skutki konkurencji międzygatunkowej 	<p>żywiciel – pasożyt</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje mechanizmy adaptacyjne: ofiar i drapieżników, roślin i roślinożerców, pasożytów i żywicieli • klasyfikuje pasożyty według wskazanych kryteriów 	<p>spokrewnionych gatunków na podstawie eksperymentu przeprowadzonego przez Georgija Gausego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia konsekwencje zawężenia nisz ekologicznych konkurujących gatunków • analizuje cykliczne zmiany liczebności populacji zjadającego i populacji zjadanego • porównuje drapieżnictwo, roślinożerność i pasożytnictwo 	<p>wypierania</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej • określa skutki działania substancji allelopatycznych • wyjaśnia, jakie znaczenie dla funkcjonowania biocenozy mają pasożyty, drapieżniki i roślinożercy • przewiduje skutki masowych pojawów organizmów w środowisku • wyjaśnia znaczenie wektorów
--	--	--	--	--	---	---

						w rozprzestrzenianiu się pasożytów
4.	Oddziaływania nieantagonistyczne między organizmami	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nieantagonistyczne interakcje międzygatunkowe wyjaśnia pojęcia: <i>mutualizm</i>, <i>komensalizm</i> 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje mechanizmy adaptacyjne organizmów pozostających w związku mutualistycznym wymienia przykłady zachowań mutualistycznych i komensalistycznych 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje mutualizm obligatoryjny i mutualizm fakultatywny 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przykłady mutualizmu i komensalizmu 	
5.	Struktura ekosystemu	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>ekosystem</i>, <i>biocenoza</i>, <i>biotop</i>, <i>struktura troficzna ekosystemu</i>, <i>struktura przestrzenna ekosystemu</i>, <i>sukcesja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje rodzaje ekosystemów klasyfikuje elementy ekosystemu na biotyczne i abiotyczne charakteryzuje strukturę przestrzenną i 	<ul style="list-style-type: none"> określa kryteria podziału ekosystemów charakteryzuje rodzaje ekosystemów wyjaśnia, na czym polega rola biocenozy 	<ul style="list-style-type: none"> określa kryteria podziału sukcesji ekologicznej omawia rolę organizmów w procesach glebotwórczych charakteryzuje poziomy glebowe 	

		<p><i>ekologiczna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia biotyczne i abiotyczne elementy ekosystemu wyjaśnia, jaką rolę w biocenozie odgrywają producenci, konsumenci i destruenci 	<p>troficzną ekosystemu</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega sukcesja wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja jezior 	<p>w kształtowaniu biotopu</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, od czego zależy struktura przestrzenna ekosystemu charakteryzuje procesy glebotwórcze omawia przebieg sukcesji pierwotnej i wtórnej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ biocenozy na mikroklimat omawia etapy eutrofizacji jezior
6.	Przepływ energii i krążenie materii w ekosystemie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>łańcuch troficzny, poziom troficzny, sieć troficzna</i> wskazuje zależności między poziomami troficznymi wymienia czynniki, które mogą ograniczać produktywność 	<ul style="list-style-type: none"> konstruuje łańcuchy troficzne i sieci troficzne nazywa poziomy troficzne w łańcuchu troficznym i sieci troficznej wyjaśnia zjawisko krążenia materii i przepływu energii 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia i porównuje dwa typy łańcuchów troficznych wyjaśnia pojęcia: <i>produkcja pierwotna (brutto, netto), produkcja wtórna (brutto, netto)</i> wyjaśnia, dlaczego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje produkcję pierwotną i wtórną wybranego ekosystemu rysuje i porównuje trzy typy piramid troficznych: piramidę energii, piramidę

		ekosystemów	<ul style="list-style-type: none"> • w ekosystemie • porównuje produkcję pierwotną różnych ekosystemów • wyjaśnia, czym jest równowaga w ekosystemie 	<ul style="list-style-type: none"> • ekosystem autotroficzny jest samowystarczalny • omawia przyczyny zaburzenia równowagi w ekosystemach 	<ul style="list-style-type: none"> • liczebności, piramidę biomasy • wyjaśnia, dlaczego lasy równikowe i rafy koralowe są ekosystemami o najwyższej produktywności
7.	Obieg węgla i azotu w przyrodzie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>cykle biogeochemiczne</i> • wyjaśnia, na czym polegają obieg węgla i obieg azotu w przyrodzie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła węgla w przyrodzie • wyjaśnia, jaki wpływ na obieg pierwiastków chemicznych w przyrodzie ma działalność gospodarcza człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia schematy obiegu węgla i obiegu azotu w przyrodzie • wyjaśnia, na czym polega nitryfikacja, amonifikacja oraz denitryfikacja 	<ul style="list-style-type: none"> • określa rolę organizmów w obiegu pierwiastków • omawia przebieg reakcji nitryfikacji
8.	Różnorodność biologiczna	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>biom, różnorodność biologiczna</i> • omawia poziomy 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia kryteria, na podstawie których wyróżniono biomy • charakteryzuje 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w rozmieszczeniu gatunków na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi trudności w określaniu różnorodności gatunkowej na

			<p>różnorodności biologicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne biomy lądowe i podaje nazwy stref klimatycznych, w których się one znajdują • wymienia główne biomy wodne 	<p>biomy lądowe oraz obszary gór wysokich, uwzględniając takie czynniki, jak warunki klimatyczne, warunki glebowe, przeważającą roślinność i towarzyszące jej zwierzęta</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje warstwy lasu występujące w biomach leśnych • omawia strefowość biomów wodnych na przykładzie jeziora i oceanu • charakteryzuje biomy wodne, uwzględniając takie czynniki, jak 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>ogniska różnorodności biologicznej</i> • określa warunki życia w porównywalnych strefach jeziora i morza lub oceanu 	<p>Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia stopień poznania różnorodności gatunkowej Ziemi • porównuje różnorodność gatunkową poszczególnych biomów
--	--	--	--	--	--	---

				warunki tlenowe, świetlne, głębokość, przeważającą roślinność oraz towarzyszące jej zwierzęta		
9.	Czynniki kształtujące różnorodność biologiczną	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki geograficzne wpływające na bioróżnorodność omawia przykłady negatywnego wpływu człowieka na bioróżnorodność wymienia powody ochrony przyrody wymienia przykłady działań podejmowanych w celu ochrony gatunków i ekosystemów 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje czynniki kształtujące różnorodność biologiczną omawia wpływ czynników geograficznych i antropogenicznych na różnorodność biologiczną wyjaśnia, na czym polega ochrona przyrody czynna i bierna podaje przykłady działań z zakresu ochrony czynnej 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady gatunków, których introdukcja w niektórych regionach Polski spowodowała zmniejszenie różnorodności gatunkowej określa wpływ zlodowaceń i ukształtowania powierzchni na różnorodność biologiczną wyjaśnia pojęcia: <i>relikt</i>, <i>ostoja</i>, 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje konsekwencje zmniejszenia różnorodności biologicznej wymienia przykłady gatunków, których populacje zostały odtworzone określa wpływ gatunków inwazyjnych na gatunki rodzime określa znaczenie korytarzy ekologicznych 	

			<ul style="list-style-type: none"> • i biernej • uzasadnia konieczność stosowania ochrony czynnej dla zachowania wybranych gatunków i ekosystemów • wyjaśnia, na czym polega introdukcja i reintrodukcja gatunku 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>endemit</i> • uzasadnia konieczność ochrony dawnych odmian roślin i ras zwierząt 	
10.	Elementy ochrony środowiska	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje zasoby przyrody • wymienia skutki eksploatacji zasobów nieodnawialnych • wyjaśnia pojęcia: <i>efekt cieplarniany, kwaśne opady, smog, dziura ozonowa,</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki eksploatacji zasobów odnawialnych • wymienia przyczyny globalnego ocieplenia klimatu, powstawania kwaśnych opadów, smogu i dziury ozonowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>rekultywacja</i> • omawia skutki eksploatacji zasobów odnawialnych • wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do powstania efektu cieplarnianego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia założenia koncepcji rozwoju zrównoważonego • odróżnia rodzaje smogu • wyjaśnia zależność między dziurą ozonową a powstawaniem nowotworów

			<p><i>alternatywne źródła energii, recykling</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób niewłaściwa eksploatacja zasobów przyrody wpływa na środowisko • omawia skutki kwaśnych opadów dla środowiska i zdrowia człowieka • wymienia skutki powstawania dziury ozonowej • wymienia sposoby utylizacji odpadów 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody • omawia proces powstawania kwaśnych opadów • ocenia wpływ różnych metod utylizacji odpadów na środowisko 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność gospodarowania odpadami
Ewolucja organizmów	1.	Rozwój myśli ewolucyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>ewolucja biologiczna, ewolucjonizm, dobór naturalny, dobór sztuczny</i> • omawia główne założenia teorii doboru naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne założenia teorii Jeana Baptiste'a Lamarcka i kreacjonistów • wyjaśnia, dlaczego teoria J.B. Lamarcka odegrała ważną rolę 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje dobór naturalny i dobór sztuczny • omawia główne założenia syntetycznej teorii ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje teorie dotyczące życia na Ziemi głoszone do XIX w. • omawia założenia teorii Georges'a Cuviera • ocenia wpływ

		Karola Darwina	<p>w rozwoju myśli ewolucyjnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia relacje między teorią doboru naturalnego K. Darwina a syntetyczną teorią ewolucji • wyjaśnia pojęcie <i>walka o byt</i> 		<p>podróży K. Darwina na rozwój jego teorii ewolucji</p>
2.	Dowody ewolucji	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia bezpośrednio i pośrednio dowody ewolucji oraz podaje ich przykłady • wyjaśnia pojęcia: <i>skamieniałości przewodnie, anatomia porównawcza</i> • wymienia cechy anatomiczne organizmów potwierdzające 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jakie warunki środowiska sprzyjały przetrwaniu skamieniałości do czasów współczesnych • wyjaśnia przyczyny podobieństw i różnic w budowie narządów homologicznych • wyjaśnia powody, dla których pewne 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady zwierząt zaliczanych do form przejściowych oraz podaje cechy tych zwierząt • podaje przykład metody pozwalającej na ocenę bezwzględnego wieku skał osadowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>formy przejściowe</i> • wyjaśnia, na czym opierają się radioizotopowe i biostratygraficzne metody datowania • analizuje budowę przednich kończyn przedstawicieli różnych gatunków ssaków

			<p>jedność ich planu budowy</p>	<p>grupy organizmów nazywa się żywymi skamieniałościami</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykład metody pozwalającej na ocenę względnego wieku skał osadowych • wyjaśnia różnicę między atawizmem a narządem szczątkowym • wymienia przykłady atawizmów i narządów szczątkowych • wyjaśnia, czym się zajmuje paleontologia 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>dywergencja</i>, <i>konwergencja</i> • wymienia przykłady dywergencji i konwergencji • wymienia przykłady dowodów ewolucji z zakresu embriologii, biogeografii oraz biochemii • wymienia techniki badawcze z zakresu biochemii i biologii molekularnej, umożliwiające skonstruowanie drzewa filogenetycznego organizmów 	<p>i wskazuje cechy świadczące o ich wspólnym pochodzeniu oraz środowisku ich życia</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie budowy cytochromu c u wybranych gatunków w ustalaniu stopnia pokrewieństwa między nimi
--	--	--	---------------------------------	--	---	---

3.	Dobór naturalny – główny mechanizm ewolucji	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>dymorfizm płciowy</i>, <i>dobór płciowy</i>, <i>dobór krewniaczy</i>, <i>dobór stabilizujący</i>, <i>dobór kierunkowy</i>, <i>dobór rozrywający</i> • wymienia przykłady dymorfizmu płciowego • charakteryzuje sposób i przewiduje efekty działania doboru stabilizującego, kierunkowego oraz rozrywającego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega zmienność wewnątrzgatunkowa • wyjaśnia, który z rodzajów zmienności organizmów ma znaczenie ewolucyjne • omawia rolę mutacji w kształtowaniu zmienności genetycznej populacji • wyjaśnia pojęcie <i>preferencje w krzyżowaniu</i> • wymienia przykłady występowania preferencji w krzyżowaniu w przyrodzie • podaje przykłady utrzymywania się 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady działania różnych form doboru naturalnego w przyrodzie • wyjaśnia znaczenie zachowań altruistycznych w przyrodzie • omawia występowanie genu anemii sierpowatej w populacjach ludzi żyjących na obszarach dotkniętych malarią 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia dymorfizm płciowy jako wynik istnienia preferencji w krzyżowaniu • wyjaśnia, dlaczego mimo działania doboru naturalnego w populacji człowieka utrzymują się allele warunkujące choroby genetyczne
----	---	--	--	--	---

				w populacji człowieka alleli warunkujących choroby genetyczne		
4.	Ewolucja na poziomie populacji	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>genetyka populacyjna, pula genowa populacji</i> • wyjaśnia, dlaczego populacja jest podstawową jednostką ewolucji • wymienia czynniki ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega zjawisko dryfu genetycznego i wymienia skutki jego działania w przyrodzie • wymienia warunki, które spełnia populacja znajdująca się w stanie równowagi genetycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia regułę Hardy'ego–Weinberga • oblicza częstość występowania genotypów i fenotypów w populacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę dryfu genetycznego w kształtowaniu puli genetycznej populacji na przykładach efektu założyciela oraz efektu wąskiego gardła • sprawdza, czy populacja znajduje się w stanie równowagi genetycznej 	
5.	Powstawanie gatunków – specjacja	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia biologiczną koncepcję gatunku • wyjaśnia pojęcia: <i>mechanizmy izolacji</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie mechanizmów izolacji rozrodczej w przyrodzie • klasyfikuje 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego biologicznej koncepcji gatunku nie można stosować wobec 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje prezygotyczne i postzygotyczne mechanizmy izolacji rozrodczej 	

			<p><i>rozrodczej, specjacja</i></p>	<p>mechanizmy izolacji rozrodczej</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje specjacji 	<p>gatunków rozmnażających się bezpłciowo</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje specjacji, biorąc pod uwagę typ pierwotnej bariery izolacyjnej 	<p>oraz podaje przykłady ich działania</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia powstawanie gatunków na drodze poliploidyzacji
6.	<p>Prawidłowości ewolucji. Koevolucja</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie <i>prawidłowości ewolucji</i> wymienia prawidłowości ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>mikroewolucja, makroewolucja, kierunkowość ewolucji, nieodwracalność ewolucji, koevolucja</i> wymienia prawdopodobne przyczyny nieodwracalności ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki, które wpływają na tempo ewolucji charakteryzuje sposoby określania tempa ewolucji wymienia przykłady koevolucji omawia skutki doboru naturalnego w postaci powstawania różnych strategii 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady przemian w skali mikro- i makroewolucji wyjaśnia wpływ doboru naturalnego na kierunek ewolucji omawia zjawisko radiacji adaptacyjnej 	

					życiowych organizmów	
7.	Historia życia na Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia etapy rozwoju życia na Ziemi • wymienia warunki środowiska, które umożliwiły samorzutną syntezę pierwszych związków organicznych • charakteryzuje środowisko oraz tryb życia pierwszych organizmów jednokomórkowych • wymienia główne założenia teorii endosymbiozy • charakteryzuje zmiany prowadzące do powstania 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje warunki klimatyczne i fizykochemiczne panujące na Ziemi ok. 4 mld lat temu • wyjaśnia pojęcie <i>makrocząsteczka</i> • charakteryzuje warunki sprzyjające powstawaniu pierwszych makrocząsteczek na Ziemi • wyjaśnia, jak się zmieniał sposób odżywiania pierwszych organizmów jednokomórkowych • wyjaśnia, na czym polegają sposoby odżywiania 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega teoria samorzutnej syntezy związków organicznych • przedstawia przebieg i wyniki doświadczenia Stanley’ a Millera i Harolda Ureya • wyjaśnia pojęcia: <i>bulion pierwotny</i>, <i>pizza pierwotna</i> w nawiązaniu do etapów ewolucji chemicznej • wyjaśnia rolę kwasów nukleinowych w powstaniu życia na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia znaczenie doświadczenia S. Millera i H. Ureya w postępie badań nad powstaniem życia na Ziemi • wyjaśnia, dlaczego odkrycie rybozymów miało duże znaczenie w rozwoju teorii powstania życia na Ziemi • wyjaśnia, w jaki sposób pierwsze fotoautotrofy zmieniły warunki na Ziemi • wyjaśnia, jakie korzyści adaptacyjne miało 	

		<p>organizmów wielokomórkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • nazywa erę i okres, w których pojawiły się pierwsze rośliny lądowe • nazywa grupy zwierząt, które jako pierwsze pojawiły się w środowisku lądowym 	<p>chemoautotrofów i fotoautotrofów</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób wędrówka kontynentów wpłynęła na rozmieszczenie organizmów na Ziemi • wyjaśnia, jakie dane można uzyskać dzięki analizie tabeli stratygraficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia argumenty przemawiające za słuszością teorii endosymbiozy • wskazuje bezpośrednią przyczynę stopniowych i nieodwracalnych zmian warunków panujących na Ziemi 	<p>wykształcenie się form wielokomórkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia okresy, w których nastąpiły masowe wymierania organizmów • określa prawdopodobne przyczyny wielkich wymierań organizmów w historii Ziemi
8.	Antropogeneza	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>antropogeneza</i>, <i>antropologia</i> • określa stanowisko systematyczne człowieka • wymienia kilka cech wspólnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z pionizacji ciała, redukcji owłosienia oraz zwiększania masy i objętości mózgu • omawia warunki, w 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia przynależność człowieka do królestwa: zwierzęta, typu: strunowce, podtypu: kręgowce, 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje cechy z zakresu anatomii, immunologii, genetyki i zachowania świadczące o powiązaniu człowieka z

			<p>naczelnym</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia główne cechy budowy ciała charakterystyczne dla człowieka określa chronologię występowania przedstawicieli rodzaju <i>Homo</i> 	<p>których doszło do powstania bezpośrednich przodków człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany, które zaszły podczas ewolucji rodzaju <i>Homo</i> 	<p>gromady: ssaki, rzędu: naczelnym</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje człekokształtnych wymienia zmiany w budowie szkieletu wynikające z pionizacji ciała oraz stopniowego zwiększania masy i objętości mózgowia charakteryzuje budowę oraz tryb życia bezpośrednich przodków człowieka 	<p>innymi człekokształtnymi</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia drobne cechy morfologiczne właściwe tylko człowiekowi omawia drogi rozprzestrzeniania się rodzaju <i>Homo</i> z Afryki na pozostałe kontynenty omawia negatywne skutki pionizacji ciała
--	--	--	---	--	--	--

Ponadto uczeń, który osiągnie wszystkie zakresy wymagań (K, P, R, D), czyli pełny zakres wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej otrzyma **ocenę celującą**, jeżeli:

- opanuje wiadomości i umiejętności ponadprogramowe,

- posługuje się bogatym słownictwem biologicznym,
- aktywnie uczestniczy w lekcji, uzyskuje maksymalne wyniki z prac pisemnych i odpowiedzi ustnych, odpowiada na dodatkowe pytania,
- potrafi wykorzystywać uzyskaną wiedzę na lekcjach innych przedmiotów oraz poza szkołą,
- trafnie analizuje i interpretuje oraz samodzielnie opracowuje i przedstawia informacje oraz dane pochodzące z różnych źródeł,
- trafnie analizuje zjawiska i procesy biologiczne,
- potrafi zaprojektować doświadczenie biologiczne i zinterpretować jego wyniki,
- formułuje problemy i rozwiązuje je w sposób twórczy, trafnie dobierając liczne przykłady